

Socialisté a průmysl

(Interview s ministrem Bechyně. — III.)

Naše otázka:

Od léta vede se u nás debata o poměru průmyslu k politice. Někteří debatující projevili názor, že není možno utvořit frontu z průmyslových zaměstnavatelů a zaměstnanců. Zdá se, že je k tomuto názoru přivedlo domnění, že mzdová otázka nutně musí rozdělovat obě strany. Souhlasíte s tím? Nebo vidíte jiné příčiny, které od sebe oddělují obě vrstvy, celou svou existenci na průmysl vázané?

Jednotná fronta průmyslových zaměstnavatelů a zaměstnanců? Roztomilá otázka pro socialistického politika, který odporuje komunistické ideologii jednotné fronty socialistické. Mohl bych odpovědět mlčením, a měl bych pokoj. Nebo bych si mohl vypomoci zamítavým a no či schvalujícím ne. Sotva byste byl s takovou diplomatickou (neřku-li chytráckou) odpovědí spokojen. Znáte nepochybně nauku o třídním boji a víte, co s tou naukou vyvádějí nejlevější doktrináři. Velice rád si chodím do knížek pro poučení. Musím-li však něco položit na Prokrustovo lože a odseknout, co se nehodí, položím tam raději doktrinu, která je živým životem usvědčena z omylu, než bych tam kladl ten život. Pravím vám tedy naprosto jasně, že holá existence milionů lidí žádá, aby průmysloví zaměstnavatelé a zaměstnanci hledali společné řešení základních otázek průmyslové politiky. Na vaše: Jest možno? odpovídám: Jest nutno. Řeknu ještě víc: Nejen, že jest nutno — jest za jistých předpokladů dokonce možno.

Hodný dělník?

A nyní mi dovoďte, abych zabral poněkud ze široka. Jsou různí dělníci a různí podnikatelé. Průmyslníci starého zrna vytvořili si ideál „hodného dělníka“, který je většinou moderních dělníků nepřijatelný. Takový názor mívali a ještě namnoze mají podnikatelé starého typu: Dělník musí být vděčen za chléb, který mu podnikatel opatřuje; musí uznat svrchovanost podnikatele v závodě, musí se spokojit mzdou, jaká se mu nabídne; pracovní doba, zařízení zdravotní, bezpečnostní — to vše jest záležitost podnikatele, stejně jako umístění závodu, jeho přemístění nebo uzavření. Podnikatel je pánem v domě. Ve Fordových závodech měli a snad ještě mají plakáty s nápisy: „Naši dělníci jsou u nás šťastni a nesmějí se proto mísit do otázek závodní správy.“

Takový režim průmyslového feudalismu naši dělníci odmítají. Nepřijímají ideál „hodného dělníka“ od té doby, co přijali učení socialistické. Jest známo, že dělníci zahájili zápas proti stavu věcí, jenž kotvil v kapitalistickém nazírání na průmyslovou výrobu. A to jest jejich pýcha, to jest sláva prvních bojovníků socialistického hnutí. Kdo zná aspoň zhruba dějiny průmyslové výroby, dobře ví, v jakých po-

měrech žili kdysi dělníci. My starší bychom mohli ledaco vyprávěti z vlastní zkušenosti. Když jsem se před čtyřiceti lety učil zámečnickému řemeslu, trvala pracovní doba od šesté ráno do sedmé večer — s hodinovou přestávkou. Znal jsem závod, v němž byl dělník za drobnou krádež potrestán pětadvaceti ranami, což byla ovšem krajnost zcela výjimečná. Viděl jsem na vlastní oči, kterak dozorce Dreherova pivovaru ve Švehotech mlátil slovenské dělníky býkovcem. V podniku tehdejší doby neměli dělníci práv, jako jich neměli v obci a ve státě. Proti tomuto ponurému obrazu mohly by býti nepochybně uvedeny závody se správou sice kapitalistickou, ale slušnou a vůči dělnictvu uznalou, nieméně jich nebylo mnoho; a občan dělnického stavu vždy dá přednost zaručeným právům před milosrdenstvím sebe lépe míněným. Není přehnáno, řekneme-li: dělníci byli vykořisťováni a utiskováni. Socialismus v nich probudil jiskru lidského sebevědomí. Vytvořil jim zbraň moderní odborové a politické organizace a vedl je do boje. Byl to boj za kulturu, zdraví a lidskou důstojnost veliké části národa. Boj těžký. Padesát let to trvalo, než byl na př. vydán zákaz zpracovávání jedovatého bílého fosforu, jímž byli dělníci (i ženy!) děsně otravováni a mrzačeni. Co zápasů musili dělníci podstoupit, co obětí přinést, než byla postupně zkrácena pracovní doba na míru lidsky snesitelnou, než byla upravena práce žen a dětí, než bylo uznáno právo na organizaci a na stávkou, než byla přijata zásada kolektivních pracovních smluv se mzdovým tarifem! V dlouholetých zápasech předělal socialismus beztvary dav, náchylný k alkoholismu, ve vrstvu uvědomělých občanů. Dal jim veliký cíl, vštípl jim smysl pro třídní — ale také lidskou — solidaritu, naučil je politické kázni. Naučil je rozohnit se pro ideál a bojovati za něj a naplnil je životním optimismem, který nesehlával ani v dobách nejtěžších. Těžko jest představit si, jak by dnes vyřadala milionová masa dělníků bez vůdčí a zápasnické činnosti socialismu. Byla by to pravděpodobně vrstva fysicky, politicky a morálně neduživá, dobrá snad jen k tomu, aby sloužila za mrvu podnikatelského profitu. Socialismus mocně popohnal kolo pokroku. Stojí-li dnes československý národ na znamenitém stupni kultury a politické schopnosti, je to v dobré míře zásluha socialismu, který učinil z proletariátu inteligentní součást národa. Starý boj dělníků s průmyslovou buržoasií má svoje kladné výsledky.

Socialisté před průmyslovým hřbitovem.

Všechno plyne, řekl starý filosof. Každá doba si formuluje své úkoly a své metody. Úkoly socialistické a dělnické politiky se mění, protože se mění postavení a funkce průmyslu.

Někdo mi vyprávěl, že viděl ve Stokholmu sochu dvou zápasníků, z nichž každý třímá v ruce nůž; avšak obě těla jsou k sobě připoutána řetězem. Tuším, že toto je výstižně vyjádřený poměr dělníků a průmyslníků v jistém období; ani bych neřekl, že

to jest úplná minulosť. Preto myslím, že väčší dôraz jest položiť na ten osudový reťaz, než na ten núž. Správne říkáte, že priemyslník i dělník jsou celou svou existenci vázání na průmysl. Podnik, v němž se nepracuje, není ničím víc, než hromadou cihel, slepených maltou, a hromadou starého železa. Potřebujeme podniky živé; potřebují to dělníci, potřebují to průmyslníci. Zajisté, sociální demokracie zápasila s průmyslníky o podíl dělníků na výnosu průmyslového podnikání. Vždy s nimi o to bude zápasit. Po celé dlouhé jedno období kotvila sociální politika socialistické strany a mzdová politika odborových organizací v prosperitě průmyslového podnikání. Mohli jsme sváděti mírné i prudké boje na podnikové platformě o vyšší mzdu a kratší pracovní dobu, dobře věduce, že tím sice zmenšujeme podnikatelský zisk, že však nerozbíjíme základů, na nichž průmysl spočívá. Opakuji: Situace průmyslu se změnila, dělnická politika požadavků selhává. Pravda, dodnes existují podniky, v nichž je mzda zbytečně svobodně stlačována; podniky, které, zneužívající bídy nezaměstnaných, doposud své zaměstnance vykořisťují a utiskují. Zde je úkol pro dobře vedenou odborovou organizaci. Ale to není o b e c n á situace průmyslového podnikání. Je dosyta známo, jaká část vývozního průmyslu ocitla se v existenční krizi, stejně jako část průmyslu ostatního. Žádnou bojovnou akci, žádnou stávkou, žádným politickým (legislativním) zásahem nedocílí zaměstnanci vysoké mzdy v podniku, který hyne a udržuje se nad vodou mnohdy jen umělým způsobem.

Jest málo mléka a je drahé. Dobrá; můžeme vydati zákon, že každá kráva musí dojiti denně 20 litrů místo obvyklých — řekněme — sedmi. Ústavně a právně je takový zákon možný. Ale ta zatracená kráva neposlechne. Hospodářský proces má svoje vlastní zákony, které se nepodrobí žádné politické moci, ať je to moc demokratická nebo diktátorská. Velká část podniků podlehlá mezinárodní i domácí kapitalistické konkurenci; další část ještě žije, ale ve strachu očekává chvíli, kdy ji dorazí hluboká světová krize. U nás zdomácnělo slovo o průmyslovém hřbitově. Socialistická strana nemůže a nechce pracovat k tomu, aby se hřbitov šířil. Zápasili jsme a budeme zápasiti o co největší podíl zaměstnanců na národním důchodě, který plyne z průmyslového podnikání. O podíl na průmyslovém hřbitově nezápasíme. Co svět světem stojí, nebylo provozování hřbitovů základem úživnosti národů. Jde o to: Co dělat, aby nebylo hřbitova?

Toho se týkají vaše další otázky. Jsou to otázky velkého programu, na němž by se měli shodnout zaměstnanci a zaměstnavatelé, a jemuž by vláda propůjčila autoritu veřejné moci. Zůstaňme nyní ještě u zásadní otázky, zda je taková spolupráce vůbec možná.

S kým mohou socialisté spolupracovat?

Doznávám, že spolupráce není možná s lidmi, kteří by rádi obnovili průmyslovou prosperitu na útraty dělnické třídy. Recept je po ruce, a není ani původní. Je to recept fašismu; ještě se k tomu vrátím. Spolupráce však také není možná s lidmi, kteří nabízejí zase opačný recept, t. j. bolševickou revoluci. Onehdy jsem četl v komunistickém časopise, že 14. říjen 1918 selhal (t. j. nevyvrcholil v komunistickou revoluci),

protože u nás nebylo dosti leninské odvahy, leninské strategie a taktiky. Tedy ruský revoluční vzor, za každou cenu a snad i v každé situaci; a když ne hned leninská akce, tak aspoň permanentní příprava k ní.

Není žádné tajemství, že této revoluční ruské metody nepřijímám. Ruská revoluce je prostě revoluce specificky ruská a nedá se všude napodobit. Nescházela u nás jen ruská odvaha, ruská strategie a taktika. Scházela tu také nesmírná ruská rozloha územní; scházela tu ruský rozklad všeho národního života; scházela tu ruský mužik, který nikdy aktivně nezasaňoval do politického života a rád či nerad přijal vedení poměrně malé skupiny revolučního proletariátu; scházela tu úpadková národní aristokracie a generálita s panovnickou rodinou v čele, tedy konservativní moci, odpovědné za prohranou válku; scházela tu slaboučká, téměř bezvýznamná vrstva ruské průmyslové buržoasie; scházela tu celková izolovanost ruského hospodářství od ostatní Evropy. Scházelo ještě mnoho jiných věcí. Scházely tenkrát a scházejí dodnes.

A naproti tomu zde byly síly, které nutně paralysovaly každý pokus o bolševický převrat po ruském vzoru. Největší tou silou byla vášnivá touha všeho lidu po národní svobodě a samostatnosti. To vše nejsou věci odbyté. Socialistická politika nemůže si vésti jako slavný matematik starověku, který klidně kreslil do písku svoje kruhy, zatím co město padlo do rukou nepřátel. Co mu pomohlo, že zvolal na cizího vojáka: Neruš moje kruhy! Dostal ránu mečem a byl konec. Nezbyvá nám, než ponechat svým bolševikům, aby si snovali kruhy své podivuhodné „revoluční politiky“. Ať se tedy radují ze svých kruhů, ať pro ně zapomínají na vše ostatní. My pak jsme povinni vidět věci, jak jsou, a zařizovat podle toho svůj postup.

Co socialisté žádají od průmyslníků a co nežádají.

Napsal jsem, že za jistých předpokladů je společné řešení základních otázek průmyslové politiky žádoucí a možné. Byl byste překvapen, v jaké míře se tato spolupráce již prakticky vytvořila. Každého měsíce přijímám řadu deputací, složených z dělníků a podnikatelů; nebo deputací závodních výborů. Mluví o veřejných i privátních dodávkách, o železničních tarifech, o vražedných konkurenčních zápasech mezi jednotlivými podniky, o obchodních smlouvách, o úrokové míře a cenách surovin. A tak dále. A ještě jednou: a tak dále. To jsou, pravda, nesoustavné improvizace, je to živoření z ruky do úst. Nicméně je to také svědectví, že průmysloví zaměstnanci se v nejednom ohledu našli na společné platformě se zaměstnavateli a žádají, aby socialistická strana působila na veřejnou moc v určitém směru. Zápasníci zahodili nože, nepřemýšlejí o tom, jakou intrikou a jakým násilím by se navzájem zničili. Vzali se za ruce a jdou společně na místa, odkudž očekávají úlevu a pomoc v těžké nouzi. Nepřeceňuji tohoto zjevu, ale také to neignorují.

K soustavné spolupráci jest především zapotřebí, aby se průmyslníci vzdali mentality pána ve vlastním domě. Průmyslový podnik dnes již není soukromá záležitost soukromého podnikatele. Je to záležitost veřejná. To snad nemusím již dokazovati. Aby nevzniklo nedorozumění: nežádám, aby se v závodech zrušila nebo uvolnila pracovní kázeň. Bez pracovní

kázně není moderní průmyslové výroby. A dokud trvá podnikání kapitalistické, jest na podnikateli, aby se svým odborným štábem organisoval pracovní postup. O řadě otázek však musí konstitučně hledat dohodu se svými zaměstnanci.

Zásadám průmyslového feudalismu se dnešní zaměstnanci prostě nepodrobí. To tedy platí o vnitřním životě v podniku. Také vůči veřejnosti a vůči veřejné moci nemůže dnešní podnikatel držet stanovisko, že do toho nikomu nic není, kde vyrábí, zač, z jaké suroviny. Průmyslová krize jest záležitost veřejná. Vzniká z ní krize všeho státního a národního života. Proto musí býti uznáno, že státní zásah do organizace výroby je nezbytný.

V jednom mají odpůrci socialismu pravdu. Nelze oživit ducha podnikání, když podnikatel neví, zda mu zítra veřejná moc nevezme podnik z rukou. Jsem proti všem nepředloženým agitacím v tomto směru. Potřebujeme lidí, které mají chuť podnikat a riskovat. Stav nejistoty zabijí iniciativu. Velmi lehko se vrhají do veřejnosti různá hesla, ale velmi drahé jsou následky. Prosím, abych nebyl podezříván ze socialistického likvidátorství. Jsem přesvědčen, že starý kapitalistický řád výrobní jest podkopán, a že nemůže býti obnoven ve své předválečné integritě. Jsem také přesvědčen, že nám nepomohou ani revoluční hesla, ani improvizované zásahy veřejné moci. **Přestavba systému je státní a hospodářskou nezbytností.** Přestavba vyžaduje plánu, programu; o to jde. Podnikatelská vrstva musí vědět, na čem je, chceme-li od ní, aby se pustila do práce. Není přípustný takový stav, aby dnes někdo zvolal: Zítra postátníme železárny, nebo cementárny, nebo doly, nebo margarinky, nebo cokoli jiného. Taková agitace ochromuje vůli kreditovat, riskovat, podnikat, bojovat. **Potřebujeme plán.**

Bylo by ideální, kdyby nejlepší hlavy průmyslnické, poučené vývojem krize, zasedli ke stolu s nejlepšími hlavami průmyslových zaměstnanců; kdyby si k tomu pozvali nepodjaté a majetkově neinteresané znalce hospodářského života; a kdyby za účasti zástupců vlády probrali jedno výrobní odvětví za druhým a stanovili na řadu let postup. Pak by — doufám — nastal klid. **Veřejná moc musí mít kontrolu hlavních našich surovin a polotovarů, a ona se k ní dostane v zájmu obecného dobra.** Šlo by to mnohem líp, kdyby naše průmyslová reprezentace spolupracovala místo toho, co dělá dnes.

O hospodářství rozhoduje se dnes na širokém veřejném fóru, na celém poli státní politiky měnové, úvěrové, finanční, obchodní, dopravní, sociální. Politický vliv, což u nás znamená vliv politické strany, padá tu mocně na váhu. Naše průmyslnická reprezentace škaredě prohospodařila své politické postavení. Socialistická strana jest přímo povolána, aby se celou mocí postavila za oprávněné zájmy průmyslu na celé čáře, a aby hledala moudré vyrovnání mezi politikou průmyslovou a zemědělskou. **Jest ochotná to činit i. Při tom litujeme, že se průmyslová reprezentace dala strhnouti na cestu, kde se vždy srazí s námi, s celou naší silou, s celou naší vášní.** Naše důsledně demokracická orientace nikdy nenesne fašistických tendencí v dnešní průmyslové bezradnosti. Jinak jsme již ve svém denním listu vyhlásili svou formulaci, že dnes jde přímo o města,

o průmyslová střediska; z toho plyne, že jsme si vědomi své odpovědnosti i za průmysl, i za jeho podnikatelskou složku, když ona sama své dějinné odpovědnosti si dost neuvědomuje.

A tak Vám tedy, milý redaktore, odpovídám, že **mzdová otázka zůstane spornou, dokud společenským vývojem nedospějeme k pojmu a faktu mzdové spravedlivé v celé hospodářské exaktnosti a objektivitě.** Ale ona dnes není nejhlavnější. V boji o existenci průmyslu půjdou dělníci s každým, kdo upřímně má na mysli průmyslový základ dělnických existencí.

Rudolf Bechyně.

poznámky

Probuzení německých křesťanských sociálů

Němečtí katolíci, organizovaní v křesťansko-sociální straně, se začínají probouzet ze ztrnulosti, do níž je uvrhl Henleinův úspěch v květnových volbách. Lze-li se při tom čemu diviti, tedy jen tomu, že si už před volbami lépe neuvědomovali zásadní nesnáze, které jim budou bránit v trvalé souběžnosti se sudetoněmeckou stranou. Jejich předvolební výpočet velmi zklamal. Protože byli v opozici, chtěli z ní těžit, a jejich tehdejší vedení činilo před volbami jakési pokusy o konkurenční závody s nacionalismem Henleinovým. Jak ukázaly volební výsledky, dopadli při tom tak, jak musí dopadnout každý menší radikalismus, který se snaží udržeti v agitaci i radikálním větším. I na nich se potvrdila stará zkušenost, že je někdy lépe hájit vlastní zásady i za cenu ztráty hlasů, než se stavět na programovou základnu stranického soupeře. Jako katolická strana měli se především starati o to, jak se bude při součinnosti s Henleinem dařit katolicismu. Nutno ovšem připustit, že v této věci nenesou vinu jen sami. Henleinova strana totiž velmi pečovala o to, aby ve svém stanovisku ke katolicismu udržovala takovou míru nejasností, která by jí německé katolíky hned s počátku neodcizila. Nebyla ani pro katolictví, ani proti němu a pomáhala si ujišťováním, že chce podporovat „positivní křesťanství“. Křesťanští sociálové se tehdy s tímto ujištěním spokojili. Nebylo to sice prozřivé, ale lze to při obecné nejistotě, jaká tehdy mezi Němci byla, aspoň omluviti.

Situace však změnila tvářnost po volbách. Křesťanští sociálové chystali na konec září sjezd strany a už delší dobu před jeho zahájením naléhali ve svém tisku na to, aby henleinovci svůj poměr ke katolictví objasnili poněkud určitěji. V tomto ohledu jim vyhověno nebylo. Sudetoněmecká strana trvala dále na svém neurčitěm kredu pozitivního křesťanství, takže křesťanským sociálům nezbylo, než vyvoditi z toho závěr jedině možný: že henleinovci jsou vlastně nepřáteli katolicismu. Tento závěr byl silně podepřen tím, že henleinovci prohlašují za organizační základ své strany nacionální němečtí (Volkstum), a zejména pak tím, že se nijak nepostavili proti kulturnímu boji, který byl zahájen proti katolíkům v Německu. Hlavně tato lhostejnost byla křesťanským sociálům nápadná. Neustávali na ni ve svém tisku ukazovat, až se z toho poněnáhu vyvinula vleklá polemika s tiskem Henleinovým.

Z těchto ideologických přestřelek byly pak vyvozeny i důsledky politické. Křesťanští sociálové zdůrazňovali, že si hodlají zachovat samostatnost ve svém politickém rozhodování a že si nepřejí býti vlečeni nějakou cizí stranou. Došli nakonec až k ujištění, že jejich nynější opozičnost není zásadní, a ke vzpomínání na svou někdejší součinnost ve vládě, jež nebyly prosty poněkud sentimentálního přízvuku. Za těchto okolností se koncem září v Praze sešel křesťansko-sociální sjezd. Odhodlání likvidovati opoziční postavení strany na něm sice neprorazilo do té míry, jak se leckde očekávalo — a henleinovci se netajili radostí nad tím — ale také nebyla potvrzena předvolební politická směrnice. Strana změnila předsedu a zdůraznila tím svůj konservativní ráz. Závody s henleinovci v nacionalismu byly skončeny, strana se opět pilněji rozpomíná na svůj katolický základ a některé nové projevy jejích vůdců, zejména Mayer-Hartingův v Karl. Varech, ukazují, že se neuzavírá úvahám o možné součinnosti ve vládě.

Velkou posilou je jí na této nové cestě úspěch katolického sjezdu, který probíhal v ovzduší politicky velmi smířlivém a jehož se účastnily v dokonalé shodě všechny národnosti repu-

bliky. Němečtí katolíci právě jakožto katolíci nahlíží, že zájem jejich církve se v této době sešel se zájmem demokracie, a vyvozují z toho poučení i pro svou politickou praxi. Vidí dobře, že politický totalismus v sousedním Německu směřuje k vyhlazení katolicismu a k jeho vyloučení z vlivu na veřejný život, kdežto demokratická republika mu dává v rámci ústavy velkou volnost a chrání jej jako každé jiné vyznání. Toto poznání se ještě více upevnilo po norimberském sjezdu nacionálně-socialistické strany, na němž se — jak naléhavě upozornila „Deutsche Presse“ v pozoruhodném článku z 13. října — Hitler postavil za novopohanství Adolfa Rosenberga. Citovaný list dokládá, jak se Hitler v tomto ohledu odchýlil od svého názoru, jež uložil v knize „Mein Kampf“. Tam ještě prohlašoval křesťanství za základ lidové morálky, kdežto v Norimberce se už úplně ztotožnil s Rosenbergem, jehož učení bylo možno až dotud pokládati jenom za věc jedné frakce v nacionálně-socialistické straně. Do základů nově sjezdové budovy strany byl položen vedle Hitlerova „Mein Kampf“ také Rosenbergův „Der Mythos des zwanzigsten Jahrhunderts“ a povýšen tak na evangelium hitlerovského světového názoru. Od této chvíle, píše „Deutsche Presse“, není v duchovním životě Německa pro katolictví místa. Hitlerovský teror se nezastaví u hranic oblasti politické, nýbrž půjde do všech důsledků a bude zasahovat až do svědomí a smýšlení občanů. Sudetští Němci prý si musí být vědomi svého poslání v německém národě, které z těchto okolností vyplývá. Musí se rázně postavit proti každému pokusu o zanašení hitlerovského novopohanství mezi československé Němce, tím spíš, že Henleinovo hnutí mlčí na všechny otázky po jeho stanovisku k tomuto novopohanství.

Všecko, co jsme uvedli, nasvědčuje tomu, že se schyluje k politickému zápasu křesťanských sociálů s henleinovci. Z. S.

Nový boj o vesnici?

Už se ten boj začíná a co nejdříve se asi rozpoutá v celém rozsahu se všemi příznaky politické vojny. Jen co budou mít agrárníci vážnější h o s p o d á ř s k é věci pod střechem. Neboť zde půjde o moc ryze politickou a agrární strana je tak zkušená i praktická, že dává vždy přednost věcem hospodářským před politickými. Takový politický boj o vesnici se u nás sváděl už víckrát. Nemluvíme ani o pokusech prosadit povinné krupobitní pojištění, ale všimněme si, co se dělo před předposledními volbami s návrhem zákona o zemědělské s t r á ž i. Měla to být jakási zelená armáda a byly tehdy zmobilisovány nejtěžší radikální houfnice: Donát, Vraný, dr. Zádina, Halík, Dubický atd. Málem se pro to rozpala koalice, když neagrární strany (hlavně nesocialistické) pochopily, že by zákon znamenal vydat celý venkov vůli zeleně uniformovaných strážců. Pro pikantnost se ještě musí připomenout, že tato osnova zákona dodnes nebyla odvolána a nezmizela z pracovních stolů parlamentu; čas od času se stále objevuje v úředním seznamu nevyřízených osnov. Tady tedy agrárníkům sklaplo. Když se jim však podařilo přemluvit veřejnost a nadiktovat odborníkům v ministerstvu zdravotnictví, že pasteurisace mléka je znamenitý vynález nikoliv pro zdražení mléka, ale pro lidské zdraví, začli si k polévce hospodářské ohřívát politický předkrm. Provést zákon o výrobě a sběru mléka tak, jak byl agrárníky navržen a socialisty na štěstí prohlédnut, znamenalo vydat vesnici do rukou agrárníků. Bylo by se najednou totiž ukázalo, že kráva nebo chalupník, který nevolí agrárníky, dojí mléko zdravotně závadné. Ale tyto plány byly také včas zmařeny, bohužel, ne na sto procent.

Tentokrát na to tedy jde agrární strana tak říkajíc od lesa. Vnadidlem pro socialisty má být povídka, že ministerstvo vnitra myslí hlavně na nezaměstnané. Ministerstvo vnitra totiž vypracovalo osnovu zákona o obvodních tajemnicích, kterou se má zavést v historických zemích funkce obdobná slovenským a podkarpatským notářům. Tam, kde má tento úřad jakési oprávnění, poněvadž občanstvo není ani politicky zralé ani literně dost vzdělané, aby mohlo obstarávat obecní agendu, udělali jsme v politickém smyslu nejstrašnější zkušenosti. Každý ví, jak těchto úřadů zneužívá vládnoucí strana (vzpomeňme jen, co s notariáty tropili luďáci, dokud byli ve vládě) a jak tyto úředníci hospodářsky zneužívají namnoze málo vzdělaného obyvatelstva. A tyto notáři, dříve maďaronští, nyní každého, kdo je má v moci, mají být přesazeni na Moravu a do Čech. Mají mít titul „vládní tajemník“ a mají být s podporou politických úřadů jakýmiisi diktátory v obvodu, přes hlavu starostů a obecních zastupitelstev. Finančně by si pana vládního tajemníka vydržovaly zpolovice obce samy.

Bylo by škoda slov o významu svobodné a neporučnickované samosprávy pro demokracii i škoda vzpomínek na krásnou tra-

dicí české samosprávy, z níž vyšli skoro všichni naši přední politikové. To jsou věci obecně známé. Nejde tu patrně o nic jiného, než o rozšíření vlivu strany spravující po léta ministerstvo vnitra, na československou vesnici. S jídlem roste apetit a po okresních hejtmanech tedy přišla chuť na vládní tajemníky.

Hodně pozoru je to, že první prohlédli tento plán (všelijak zaobalený také do úkolů mobilisačních) lidovci. Je nebezpečí, že socialistické strany opravdu už chňaply po vnadidle. Říká se jim totiž, že obce nejsou s to vést samy řádně agendu s nezaměstnanými, evidenci, produktivní péči, investiční práce, ošacovací a stravovací akce atd. To prý se zlepší, poněvadž tuto agendu povedou vládní tajemníci — a lepší se tedy také evidence a podpora nezaměstnaných. Ze socialistických stran jsme ještě neslyšeli jasného slova, že nejsou ochotny o této reakci a stranické osnově jednat. Bylo by dobře, kdyby si to s agrárníky vyřídily dřív, než se osnova dostane do vládních porad a bude z ní několikrát denní krise vlády, brzdicí naléhavě a životní potřeby všeho občanstva. *ih.*

Stát a Volkshilfe

Henleinovská „Die Zeit“ reagovala na výpočet „Prítomnosti“, že poměr státní pomoci (nezaměstnaným) k pomoci Volkshilfe má se 50 : 1. „Die Zeit“ tvrdí, že Volkshilfe nechtěla soutěžit s soupeřiti se státní sociální péčí, ale že chtěla ji doplňovati. „Tento úkol — ovčeme v „Die Zeit“ — sudetoněmecká Volkshilfe splnila. Rovnice může proto znít pouze: Volkshilfe plus státní pomoc = dostačující pomoc!“ Na podstatě věci se nic nezmění, nahradíme-li úměru státní pomoci: Volkshilfe = 50:1 rovníci (jak radí „Die Zeit“): státní pomoc plus pomoc Volkshilfe = dostačující, vydatná, celková pomoc.

I tato rovnice ukáže znovu skutečnost, že strádajícím Němcům pomáhá daleko více republika než Volkshilfe. Ale v tom není jádro věci. Jest v tom, že německý tisk, ovlivňovaný henleinovci, do nebes vychvaloval činnost Volkshilfe, zatím co pomoc státu buď (v nejlepší případě) umlčoval, nebo (a to bylo pravidlem) kritisoval a zneuznával jako nedostatečnou. Nejlepším dokladem jsou ty „Czechkarten“, na kterých založila SdP kus své volební agitace a na nichž chtěla ukázat, jak málo, jak špatně, jak nedostatečně se republika stará a německé nezaměstnané. Před volbami SdP tyto „Czechkarten“ potírala, ale po volbách intervenují poslanci SdP a když se jim podaří — nebývá to jen jejich zásluhou — vymoci tyto dříve pomlouvané Czechkarten, chválí to henleinský tisk jako velký a záslužný skutek Henleinovy strany. Neříkáme, že stát dává nezaměstnaným mnoho; ale dává jim daleko více než vychvalovaná Volkshilfe, jejíž činnost by mohla býti kritisována také proto, že často bylo jí vytčeno, že svoje podpory nerozdílí ne-stranicky. Ostatně: pokusí se „Die Zeit“ o důkaz, že německým nezaměstnaným v říši se vede lépe než německým nezaměstnaným u nás? *V. Gutwirth.*

Válka v éteru — náš rozhlas mlčí!

Chodíme si po ulicích, žijeme svým denním životem a neuvědomujeme si, že nad našimi hlavami zuří válka. Válka rozhlasové propagandy fašistických a diktátorských států proti demokracii a proti státům s demokratickým zřízením. Poláci si v Katovicích už vyhradili denně několik minut (od 19.20 min.) na speciální ostouzení československé demokracie a staví si pouze asi dva metry od čs. hranic novou vysílačku, kterou budou zpracovávat menšinové národnosti v nevyčodnější části republiky. Co dělá rozhlas budapeštský s revisionismem, jak agituje mezi Maďary v Československu a jak rozhlas hitlerovský rozvrací mysl československých Němců, je známo. Málokdo si však všiml toho, jak důkladně se Německo připravuje na tuto válku budoucnosti, na válku v éteru. Staví si (a větší část z nich už postavilo) p a t n á c t nových vysílacích stanic skoro výhradně k účelům propagačním. Při tom vysílač Zeesen je prý nejsilnější vysílačka světa a bude rozšiřovat hitlerovské zprávy také česky!

Bohužel, nespátřili jsme ani žádný náznak nějaké protiakce v Československu. Proti maďarské propagandě se sice staví hlemýždím tempem vysílačka v Báňské Bystřici a pro naše německé spoluobčany se cosi chystá v Karlových Varech. Ale z nerozumných důvodů agitačně-nacionálních nebude to vysílačka německá (ani po tom, když nám dal volbami za vyučenu Henlein), ale jen stanice, která bude vysílat t a k é německy. O nějakém státně-politickém plánu tohoto vysílání není ovšem ani řeči. Vůbec, co náš rozhlas vysílá politického, postrádá jakéhokoliv státně-politického programu; odpolední politické glosy jsou pohříchu a n o n y m n í a ob-

čanstvo neví, poslouchá-li názory vlády nebo jen agrární kliky, ovládající rozhlas i tiskový odbor předsednictva ministerské rady, jež tyto glosy vyrábí. (Nebo jen odkudsi dodané rediguje?)

Nejkřiklavější je však to, co náš rozhlas až do minulého týdne nedělal s rozhlasem polským. Místo aby denně odpovídal z vysíláčky v Moravské Ostravě na hloupé a štvavé lži katovického rozhlasu, posílala jen ČTK. novinám dýchavičné zdeředené slohem psané zprávy úřadů, že nic není z tvrzení polského rozhlasu pravdivého. Nejenže už noviny omrzelo denně tyto oficiální výklady otiskovat, ale i kdyby je tiskly místo úvodníku, mýjely by se svým účelem. Trvalo s k o r o j e d e n a p ů l r o k u, než se u nás pochopilo, že není třeba československými novinami přesvědčovat Čechy a Slováky o polské zlovolnosti, ale že čs. pravdy proti polským výmyslům se mají dostat i zamčenými dveřmi do bytů Poláků usedlých v Československu. A že také polští občané za Olzou mají být poučeni o prolhanosti své vysílací stanice. Konečně teď v posledních několika týdnech se začalo v Moravské Ostravě vysílat aspoň česky a minulý týden bylo v Praze učiněno rozhodnutí, že se bude odpovídat také polsky. Než tuto samozřejmost v Praze pochopili, uplynulo však půldruhého roku.

Zůstává však strach, že odpovědi Polákům budou kulhat za Katovicemi aspoň s třídním zpožděním. Pohotovost je našim úřadům slovo neznámé, ačkoli v jinde se na ni klade zvláštní důraz. Na příklad v Moskvě jednou dokázali rozhlasem odpovědět česky na pražskou přednášku — za hodinu! A druhý strach zůstává: Abychom nezůstali na poloviční cestě. Co se skutečně zavádí v řeči polské, mělo by se ihned zavést v němčině a maďarštině. S dobrým plánem a náležitou pohotovostí.

Vláda stejně jako nemá žádný poměr k tisku, tak nemá poměru k rozhlasu, k nejmocnějšímu dnes nástroji k přesvědčování lidí. Diktatury kolem nás nepřetržitě řvou do éteru své protidemokratické slágrů a Praha—Brno—Bratislava—Košice—Moravská Ostrava zvučí soudobě dechovkami. Nejvyšší snad neslanými a nemastnými úředními relacemi, nic neřikajícími ani nám Čechoslovákům. T. T.

Průmysl slepotou raněný

Zásluhou „Přítomnosti“ se veřejnost nedávno dověděla, jak lehkomyšlně a bezstarostně si žije průmysl, nemysle vůbec na svou budoucnost. To jest na svůj dorost, především technický, i dorost obchodní. Dověděli jsme se, že průmysl nejen že nespolečuje se školami (středními i vysokými) věd obchodních, ale nemá zájmu a není žádné součinnosti se školami technickými. Zde je ovšem vina na obou stranách. Na našem zkosnatělem a zaprášeném školství a rovným dílem ovšem také na průmyslu, který se sám měl o životnost škol technických starat, zkosnatělé činitele oprašovat a je k praktické součinnosti provokovat. To však náš průmysl nedělal a nedělá. Ač je úplně závislý na rozvoji technických věd, žije si bez starostí o to, jak se věda vyvíjí a hlavně jaké inženýry, průmyslové kapitány in spe škola vychovává. Průmysloví náčelníci se dopustili téže chyby jako náčelníci političtí: jedna generace odchází a nezanechává po sobě nástupců.

Nejhorší je však hřích poslední. Profesor Ulrich, tajemník Národní rady badatelské (což je instituce skorem oficiální), na průmysl prozradil, že neprojevil ani nejmenšího zájmu o vědecké badání. Na generálním shromáždění Rady badatelské dokonce vyšlo najevo, že její předseda profesor dr. Boh. Němec navštívil množství těch tak zvaných finančních magnátů a průmyslových kapitánů, ale vrátil se od nich s nepořízenou. Věda se vydala na žebrotu a všude jí přibouchly dveře před nosem. Prof. dr. Němec přímo žádal o dary a nic nedostal. Byl odmítnut u těch, jejichž celý budoucí život závisí na vědeckém badání. Vysoká finance a těžký průmysl, který se bojí vyhodit ze dveří insertní sběratele zfašisovaných, nicežnárodních i fašistických týdeníků a dává jim ochotně výkupné, odmítla prosebníka, který by nešel za špatnou nebo zbytečnou věc. Profesor Němec jako vědec, jako člen Akademie, předseda Národní rady a Rady badatelské, už sám o sobě představuje tolik duchovních hodnot, že v jiné zemi s jinou vysokou financí a těžkým průmyslem by nemohl být oslyšen. Tento ctihodný prosebník nadto je ještě politicky spřízněn s politickou linií finance a průmyslu (obojí pod jednou střešou Živnobanky) a není-li politicky příbuzný pokrevní, tedy aspoň nevlastní. A to vůbec nemluvíme o účelu, na který posílá a o tom, jak dalece opravdu průmysl badání potřebuje, jím žije a jím se vyvíjí. Pánové ze Svazu průmyslníků (rovněž všechno pod jednou střešou Živno) tomu nebudou věřit, ale jsou opravdu na světě země, kde si průmysl vydržuje a zakládá

vysoké školy a ulehčuje tak státu v jeho povinnostech. U nás, bohužel, stát nemá, jako i jinde státy nemají, vlastních prostředků, ale zásluhou průmyslu neklesla možnost vědeckého badání nikde tak nízkou jako právě u nás. Hn.

Resoluce v zákonodárství

V „Přítomnosti“ byly před časem ironicky odsouzeny resoluce jakožto velmi problematický prostředek, jímž nejrozumnější korporace vymáhají splnění svých požadavků. Život většiny těchto mnohohlavných resolucí končí tím, že ji funkcionář spolku povýšeným hlasem v závěru schůze přečte (potlesk). Uveřejní se v organizačním časopisu — a konec. Co však říci, čteme-li, že sociálně-politický výbor senátu schválil jednomyslně resoluci proti drahotě, která jest dokonce (kromě nepatrných změn) totožná s resolucí sociálně-politického výboru poslanecké sněmovny. Subkomise výboru vyslovila pak ještě některá přání k oddílům resoluce.

Výbory parlamentní posuzují, pokud nám známo, návrhy zákonů a připravují jejich projednání v plenu poslanecké sněmovny či senátu. Že by však také resoluce? A jaký jest podstatný rozdíl takového parlamentní resoluce proti těm ironizovaným bezvýsledným resolucím různých korporací? Ve složitém procesu zrození zákona neznáme vývojové fáze, jež by se jmenovala resoluce toho či onoho výboru parlamentního. V Čapkově dramatu R. U. R. kárá robot lidí pro výrobu pouhých slov („— děláte slova —“). Není tu jistá analogie? A ještě jedno srovnání se tu mimoděk vtírá. Byla tak kdysi charakterisována krásná sice, ale prázdná slova: dekorativní verbalismus. To bylo ovšem v literární polemice. vj.

English spoken

Ti, kdo by posuzovali posice angličtiny u nás podle známých miniaturních praporků s nápisy „English spoken“ a „On parle français“, které vždy tak svorně ruku v ruce lákají k nákupu americké a francouzské návštěvníky Prahy, byli by jistě trpce zklamáni nepoměrem mezi péčí, která je věnována oběma jazykům, neboť přes téměř dokonalou zevní rovnoprávnost zůstává u nás angličtina řečí téměř neznámou a ti, kdo ji přece ovládají, budí stále zasluženou pozornost. Vysvětlení této skutečnosti je prosté: Angličtina vtrhla po válce na evropský kontinent příliš rychle a naše střední školství, věrně orientované k staré Francii, nevzalo zatím v úvahu tento velkolepý vpád. Pohlédneme-li situaci blíže do tváře, zpozorujeme sice, že byla od převratu vynalezena reformovaná reálná gymnasia, že byla otrřena država latiny a že němčina vyrostla na povinný předmět a po bedlivějším zkoumání objevíme dokonce i trosky snah pro-anglických nadšenců, které svého času vyústily v nepovinné angličtině, ale závěr zůstane přece nezměněn: angličtina není dosud na našich středních školách zavedena.

Zdá se, že je stále nutno opakovat staré skutečnosti. Angličtina dospívá dnes ve své expansi a ve svém vývoji ke stadiu, o kterém je možno směle říci, že má vlastnosti, které povyšují na jazyk mezinárodně užívaný. Je to řeč více než 500,000,000 lidí. Je to jazyk mezinárodního obchodu. Je to prostředek, kterým se dorozumívají státníci a sepisují mezinárodní smlouvy, řeč, která od světové války bezpečně se blíží tam, kde je nutno uvažovati, není-li již normálním prostředkem, sloužícím výměně mezinárodních politických stanovisk. Kromě toho zdrcující procento vědeckých prací (u přírodovědeckých děl je to na př. 52%) je vydáváno v angličtině, aby zasáhly co největší počet znalců. Hluboký význam pro šíření angličtiny má i anglický mluvený film a mladá generace latinské Ameriky studuje horlivě angličtinu, aby mohla lépe oceňovat produkci Hollywoodu. V každém případě může se angličtina vykazati argumenty, o nichž je jakákoliv diskuse zbytečnou: je to jazyk, který nemá soupeře, pokud jde o rozšíření v kulturních střediscích lidstva a o všeobecnou cenu jazyka, jako prostředku dorozumívacího, je dále jednoduchý — nebo lépe mohl by být učiněn jednoduchým — a je při všech těchto vlastnostech velmi pružný.

U nás se jistě nikdy nebudeme přidávat k nepřátelům francouzštiny, ani k těm, kteří vynutili sepsání mezinárodní smlouvy o Gran Chaco bez francouzského textu anebo dokonce k těm, kteří upadli do anglofilských extrémů. Všichni si však budeme vždy přát, aby angličtině byla věnována zasloužená pozornost. Je-li to naprosto nutno, řešíme i tuto nepolitickou záležitost ve smyslu naší zahraniční politiky — po ženevsku. Není přece nutno stále jen opevňovat baštu francouzštiny, nýbrž po příkladu Společnosti národů nečinít rozdílu mezi francouzským a anglickým.

Nezavedení angličtiny na našich stredných školách není již možno vysvětľovať nezájmem. Jisto je, že nezajem je snad u predstaviteľů jednotlivých ústavů, poněvadž realizace zavedení angličtiny by přinesla nové povinnosti a novou obtížnou práci a pak snad u aspiratů profesorských míst. Ten však je možno snadno vysvětliti, neboť obliba je tu diktována otázkou oprávněnosti a je zcela pochopitelno, že mladí filologové se neradi věnují angličtině, když je zatím zcela jisto, že profesorská místa pro znalce angličtiny neexistují. Věnují se proto vytrvale francouzštině, němčině, latině a řečtině, jako jejich otcové před dlouhými desítkami. Vysvětľovat situaci nedostatkem kvalifikovaných sil je stejně groteskní a plyne z nanačteného začarovaného kruhu dnešního systému. Proti námitce nezájmu je nutno říci, že naopak roste skutečný hlad po studiu angličtiny, čehož dokladem jsou kvetoucí soukromé školy angličtiny, které zvyšují počet učitelských sil z ciziny, zlepšují organizaci a mají úctyhodné finanční zisky.

V poslední době hovoří se často o povzbuzení slábnoucího cizineckého ruchu v Československu a hledají se cesty, kterými by bylo možno dosáhnouti podobných výsledků, jakými se může vykáhati letos Jugoslaviie a Rakousko. Nuže, zde je jedna z osvědčených cest — propagace angličtiny, přinášejíci oživení československo-anglických styků a zisky z turistických návštěv z anglo-saských zemí. Následujme prostě Jugoslaviie a baltické státy, kde je již dávno angličtina dalekosáhle podporována a kde již těží z přirozených výhod, které znalost angličtiny s sebou přináší.

Přehlížíme-li práci, která pro blaho angličtiny u nás byla již vykonána, je nutno se sklonit před neúnavnými úsilími hrstky nadšenců, kteří přivedli již její případ před ne menší sbor než je samo Národní shromáždění. Od té doby bylo a je bojováno rozhlasem, tiskem a osobním přesvědčováním, jsou mobilisováni rodiče a organizovány korporace propagující znalost angličtiny, šíří se kritické poznávání Ameriky a Anglie a budují se lepší vzájemné styky anglosaských zemí s námi. Zdá se, že věc angličtiny je na dobré cestě. Zbývají však mocná střediska odporu mocných rozhodujících činitelů. Jiří Kubelík.

literatura a umění

Frant. Götz:

O Národní divadlo

Vážený pane redaktore,
posílám Vám odpověď na Váš článek z poslední Prítomnosti a žádám Vás, abyste mi poskytl místa ve svém listu.

V Praze 21. X. 1935.

S projevem úcty
Fr. Götz.

Článek Ferdinanda Peroutky „Jak to říci zdvořile“ žádá si přímé odpovědi. Hlásím-li se s ní já, není to z důvodů osobních, že jsem byl totiž právě já článkem napaden. Jde mi o několik závažných věcí, jichž se F. Peroutka dotkl a jež sklesl. Nemohu odpovídat tam, kde mluví všeobecně a v mlhavých náznamech. Vybírám si z jeho článku několik otázek, jež souvisí s živým jádrem české divadelní situace.

Prapříčinu neuspokojivého stavu činoherní práce v Národním divadle shledává F. Peroutka v abonentním systému, který nutí činohru do velkého chvatu práce, při níž ani režiséři ani herci nemohou jíti do hloubky, a volá po změně tohoto systému a nastolení seriového systému, jaký je u Wericha a Voskovce, E. F. Buriana a Vlasty Buriana, kteří s každou hrou dosahují velkého počtu repris. Není prý odvaha, aby se starý vyžilý způsob předplatného odstranil. Nuže, starý způsob předplatného se ve Stavovském divadle opravdu odstranil už před deseti lety a zavedlo se tu blokové, zcela volné předplatné. Jaké jsou s ním zkušenosti?

Finančně dobré. Toto předplacení, jež abonentu dává tolik volnosti ve volbě dne a představení, se stalo populární. Ale umělecky? Už tento způsob předplatného nutí divadlo do sensací a veseloher. Hry, jež mají básnickou hodnotu a hry složitějšího duchovního zvrstvení jsou tu pravidelně

odsouzeny ke krátkému životu jevištnímu. Zrušení předplatné v Národním divadle je ovšem otázka mnohem složitější. Mělo by to těžké následky finanční, jež se nedají riskovat v době krise. Ale způsobilo by i to, že by se Národní divadlo musilo věnovati měrou mnohem větší repertoáru zábavnému. Nesmí se podceňovati fakt, že divadlo, jež má přes 1800 míst, se naplní mnohem těžce než na př. D 35, jež má jen šestinu míst a že dosáhne-li hra v Národním divadle 20 repris, je to asi jako 120 repris v divadle malém. Toto zrušení předplacení by odnesly zvláště hry a opery nevhodnější. A hry české. Padesátiletá tradice předplacení má hluboké kořeny, jež souvisí se samou existencí divadla.

V době, kdy nelze provésti zrušení předplacení, je nutno snažiti se jinými prostředky o to, aby se počet premiér zmenšil a tím se zvýšila doba zkušební a tedy i reprodukční úroveň. Činohra Národního divadla v nynější sezoně omezila počet premiér na 2 měsíčně a zavedla tedy větší počet zkoušek na každou hru. Programové hry, jež se jindy zkoušely tři neděle, zkoušejí se nyní pět neděl. Při dobré organizaci práce dostavil se i velký úspěch finanční, silný vzestup příjmů oproti předešlému roku.

Rozuměl-li jsem dobře, volá však Ferd. Peroutka po tom, aby se i na scénách státních zavedl systém seriový, jak ho praktikují E. F. Burian, Werich a Voskovec a j. Pokládal bych to za nebezpečný krok zpět. Dnes se v celém světě diskutuje o vadách systému seriového, v němž se spatřuje příčina soudobého divadelního úpadku, a na př. v Berlíně se zase zavádí hromadně systém střídavého repertoáru. Seriový systém má velkou vadu: předpokládá volný soubor, doplňovaný jen pro hru, jež právě běží. A předpokládá hvězdy herecké nebo režijní. V době, kdy se svět vrací k divadlu repertoárnímu, není možno zavádět u nás divadlo seriové.

K otázce dramaturgie.

Bylo by jistě krásné, kdyby se celoroční repertoár mohl vyplnit několika dobře volenými hrami, jež by se mohly dobře nastudovat a dosáhnout velkého počtu repris. Ale dnes není dramaturg Národního divadla v této situaci a místo 5—6 dobře volených her musí nachystati aspoň 30 her z nichž nejméně 20 musí vyhledati v cizí dramatické literatuře. Těchto 20 her vybírá dramaturg z několika set cizích novinek i starších her a není tedy pravda, že „dopraví na jeviště prostě skoro všechno, co se za poslední rok v dramatické produkci vyskytlo“. Naopak: dopraví na jeviště jen několik ukázek, jež volí podle jejich básnické a divadelní hodnoty a to tak, aby repertoár byl aktuální a měl charakterní poměr mezi poesii a zábavou. V době tak velké dramatické krise, v níž není žádného směru dramatické produkce, nelze ovšem dělat divadlo v tom duchu, jak je dělal kdysi na př. Brahm, Antoine nebo Stanislavskij. I avantgardní scény dělají divadlo eklektického repertoáru a to i v Rusku. Dělati za tento stav odpovědným dramaturga, je počínání málo spravedlivé. Sehnati dnes 20 slušných cizích a 10 dobrých českých her do ročního repertoáru, je úkol veliký. Sehnati dobrou veselohru, již by se divadlo nemusilo stydět hrát, je často úkol nesmírně obtížný. Čtete-li Ferdinanda Peroutku, máte opravdu pocit, že na všech stranách je obrovské množství výtečných her a že je třeba jen vybrat ty nejlepší. Jak jiná je opravdová situace!

K otázce režisérské.

Ferdinand Peroutka odvážil se tvrzení, že režiséři Národního divadla klesají „téměř do role inspicentů“. Je to odvaha k zlé nespravedlnosti. Tedy i takový Karel Dostal, nervní a fanatický umělec, jenž hněte své představení k přesné stylové jednotě, člověk vysoké kultury intelektuální a divadelník vzácné životní jiskry, i on je jen inspicient! Anebo takový Jiří Frejka, režisér velkého rozpětí a opravdové tvárné síly, jenž pracuje s úžasnou intenzitou

na stylovém vyladění hry, i on je jen inspicient? Anebo Vojta Novák, režisér realistické metody a životného vidění člověka na scéně... i on je jen inspicient? Kde jsou potom ti opravdoví režiséři? Tvrdí-li Ferdinand Peroutka, že v Národním divadle není jednotného směru, co tím povídá? Ano, jsou tu různé režisérské osobnosti, jež po svém bojují o nový jevištní výraz. Tak je tomu vždy. Tak tomu bylo za Hilara i v době jeho plné slávy. Tak je tomu všude. Ale ten, kdo zná divadlo dobře, najde tolik styčných bodů na př. mezi Dostalem a Frejkou. Oba usilují o překonání expresionismu a o nový jevištní výraz, jenž chce překlentnout dialektický stylový protiklad syrového naturalismu a rytmické zkratky doby poválečné. Bylo by lépe, aby v Národním divadle byl jeden režisérský diktátor, jenž by nutil ostatní, aby ho napodobovali? Není ten „s měr“ někde jinde? A není nutno, aby se na Národní divadlo dívalo jinak než na př. na D 35, kde rozhoduje jen jedna režisérská osobnost? Nevím, z kterého představení odvodil F. Peroutka tvrzení, že se v Národním divadle hraje trojím stylem. V ensemblu Národního divadla jsou generační vrstvy, jež však intenzivně prací se vyrovnávají a srůstají. Nejsme v situaci, abychom mohli pracovat jen s herci jedné generace. Je však nespravedlivě soudit, že každý hraje po svém. Herci jsou v Národním divadle vedeni režisérem, i herci realistické školy dovedou se odhmotnit a výrazní herci expresionistické periody dovedou se přetvořit v herce realistické. Mohl bych jmenovati četné doklady. Soubor Národního divadla je vynikající. Má mnoho silných hereckých osobností, jež mají velký vývoj, poněvadž jsou stále v e d e n y, poněvadž se s nimi intenzivně pracuje. Pravda: jsou představení, jež se nepovedou. Je spravedlivé jen z nich soudit na stav činoherní práce?

Tvrzení Ferdinanda Peroutky, že u srovnání naší činohry s cizími divadly se objeví práce Národního divadla nicotnou, je krajně neodůvodněné. Není to soud. Je to urážka. Prosím — s k t e r o u c i z i n o u? Právě v poslední době bylo tu několik cizinců, kteří viděli dvě, tři činoherní představení Národního divadla. Jejich soud byl nadšený. Byli překvapeni jejich hodnotou, svěžestí, formovou intenzitou, originalitou řešení. Stejně je nespravedlivý soud, že po Hilarově smrti se v Národním divadle vše posunuje k stadiu pokojné a nudné přežvýkavosti. V umělecké správě i v ensemblu je trvalé napětí, mladá intenzita práce, věčný neklid, hledání a boj. Na začátku nové sezony, kdy se činohra rozbíhá k velkým úkolům, kdy se práce dává na nový základ, měl Ferd. Peroutka odvalu vysloviti svůj drtivě negativní soud nad celým ústavem, nad prací, jejíž mnohé složky nezná. Odpovídám na konkrétní výtky obhajobou souboru a režiséřů s vášnivým přesvědčením, že sama práce činohry Národního divadla usvědčila a usvědčí tyto soudy z nepravdy.

(P o z n. r e d a k c e. Odpovím v některém z příštích čísel na tuto apologii p. dramaturga Fr. Götze, jenž je snad hlavním sloupem onoho systému v Národním divadle, který jsme kritisovali.)

O šéfa opery

O tuto funkci v Národním divadle rozpoutal se boj mezi dvěma skupinami, z nichž jedna, jak známo, kandiduje Talicha, druhá Jeremiáše. Jmenováním Talicha zatím správcem Národního divadla není věc rozřešená definitivně. Vyžádali jsme si, abychom čtenáře informovali, od představitelů obou skupin, aby krátce shrnuli důvody, jež uvádějí ve prospěch svých kandidátů.

I. Pro Talicha.

Četli jsme v poslední době několik projevů a článků, v nichž byl Otakar Jeremiáš velmi důrazně prohlášen za jediného kandidáta, hodného nástupnictví Ostrčilova. Václav Talich nebyl vůbec uveden, přes všechny ve-

liké zásluhy o propagaci české hudby doma i v cizině a přes nesrovnatelně vyšší odbornou kvalifikaci. Tím bylo nepřímo (v zákulisním boji ovšem přímo) řečeno, že Talich nemá Jeremiášovu mravní autoritu a programovou linii. K otázce Talichovy mravní autority bylo již kdysi napsáno, že mravnost v umění je především poctivá umělecká práce. V tomto směru nemůže být po Ostrčilově smrti nikdo k Talichovi ani přirovnáván. Avšak podívejme se blíže, jaký je Talichův mravní vztah ke skladatelovu dílu.

Kdysi, před lety bylo možno formulovat námitky proti Talichovu zvukovému kouzelnictví. Od té doby se však jeho pojetí změnilo od základu. Na Talichův vnitřní přerod důrazně upozornilo jeho provedení Smetanovy „Mé vlasti“ v jubilejním Smetanovském cyklu. Dílo tu bylo podáno v nejjistší podobě, beze vší touhy po osobním úspěchu, a nejen technickou dokonalostí, ale především čistotou pojetí svědčilo o dlouhém studiu a bytostných zápasech nad partiturou. Jestliže kdosi prohlásil na poslední schůzi Smetanovy společnosti, že Talichova „Má vlast“ byla skvrnou Smetanova festivalu, znamená to, že Talichovi odpůrci ztratili všechnu objektivitu a že sotva kdy byla na českém reprodukčním umělci spáchána větší krivda. Sotva kdo věnoval tomuto dílu tolik úmorného studia a zkoušek jako Václav Talich.

Druhým činem velkého mravního významu bylo Talichovo nové nastudování Dvořákových „Slovanských tanců“ a Dvořákova „Requiem“. Ukázalo, jak Talich dovedl ukáznit svůj strhující hudební temperament a jak odříkavě se dovedl podrobit všem zápisům originálu. Jako umělec i jako člověk se zde Talich opět ukázal v podobě tak vážné a odpovědné, že nemůžeme dopustit, aby jeho mravní autorita byla kýmkoli snižována. Nemůžeme dovolit, aby byl veřejnosti zakrýván fakt jeho velkého uměleckého přerodu a nekompromisního uměleckého vyznání, které se stalo oddanou a zcela neosobní službou dílu. V Talichovi dnes máme umělce, kterého nám může závidět celý svět. Jestliže na příklad Toscanini slouží stejně oddaně dílu, nemůže se rovnat Talichovi ve vážnosti programové linie.

Závažným programem je již to, co jsme řekli o Talichově poměru k dílu. Podíváme-li se objektivně na dnešní pořady Talichových koncertů, musíme po pravdě konstatovat, že takovou vážnou a neustrannou programovou linii u nás dosud nikdo nepostavil. V tom, bohužel, nelze činit výjimku ani s Ostrčillem, který nedovedl prosadit Janáčkovu umlčovanou dílu a nedovedl udržet Bergova „Vojčka“. V pořadech Talichových abonentních koncertů je kromě plánovitého výběru klasické a romantické literatury zastoupena soudobá hudba domácí i cizí. Je tu odvaha prosadit Aloise Hábu, Ježka a Osterce, Hindemitha a Honeggera. Je tu Janáček, Suk a Novák, a je tu také Fibich a Foerster. Ačkoli Talich nesouhlasí s kredem nejedlovců a jeremiášovců, kteří přeceňují Foerstera a zavrhnou Janáčka, dává objektivně oběma, co jim patří. Proto je nám nepochopitelné, odkud pramení uveřejněné pochybnosti o programové linii Václava Talicha.

Ve zákulisí se útočí na Talicha hlavně dvěma argumenty. Vytyká se mu vlažný poměr k Smetanovu dílu a tvrdí se, že za ním stojí reakční, ne-li dokonce fašistická společnost. K tomu fašismu podotýkáme, že levicové listy přinesly nadšenější články o Talichovi nežli konservativní tisk. Dovídáme se, že skupina nejmladších a nejpokrokovějších hudebních skladatelů a dirigentů chce uveřejnit projev pro Talicha. Co se týká poměru k Smetanovi, Talich se nebije v prsa a nekřížuje se při každém vyslovení Smetanova jména, ale dokazuje svou lásku skutky. Na místo krásných frází sedí měsíce a léta nad partiturami Smetanova díla, pak zkouší do úmoru a podává dokonalé výkony. A zde je celý problém mravnosti v umění. Talich nemluví o étické hudbě, ale éticky pro ni pracuje.

Anna Bendová.

II. Pro Jeremiáše.

Po počátečních, někdy přímo naivních kombinacích, zůstala, jak známo, dvě jména, přicházející vážně v úvahu pro obsazení místa šéfa opery: Václav Talich a Otakar Jeremiáš. Každé z nich mělo svou váhu i přívržence, při čemž není bez pozoruhodnosti skutečnost, že za Jeremiáše se postavila převážná většina všech významných činitelů našeho hudebního života. O této okolnosti třeba uvážovat tím spíše, že obsáhlý pamětní spis, vyslovující se o tom, je podán pp. ministru školství a ministerskému předsedovi v době, kdy už byla v proudu kampaň pro Talicha. Uvážíme-li okolnosti, které mluvily pro kandidaturu Talichovu - usměrňovaly ji, nabývá projev důvěry Otakaru Jeremiášovi ještě zvláštního důrazu, a my nemůžeme zcela porozumět situaci, dokud se nevynasníme uvědomit si proč.

Nuže, důvěra těch, kdo ji při této příležitosti projevili Jeremiášovi, jemuž možno bez nejmenších obav svěřit do rukou osud české opery. A to z těchto rozhodujících důvodů:

Necháme-li stranou význam jeho činnosti skladatelské (činnosti, již si dobyl úspěchů už skoro světových — v Německu, Rakousku, Švýcarech, Americe a jinde), je tu i dirigent nemenší hodnoty. Třebaže, shodou okolností, jeho jméno jakožto dirigenta nemá dosud proslulosti jako jméno skladatelovo, není jeho umění proto o nic menší. Naopak, možno směle tvrdit, že Jeremiáš-dirigent je totéž, co Jeremiáš-skladatel: zjev prvního řádu. U nás se neposuzují výkony dirigentů jakožto takové, ani vzhledem k daným možnostem a podmínkám pracovním, nýbrž podle toho, kdo je dělá. V tom je u nás stále ještě přemíra snobismu, a to ovšem pak zaviňuje i to, čemu se pak říká „nedostatek dirigentských talentů“. Ostatně, ještě do nedávna zakoušel podobný osud i sám Talich, který je dnes bezvýhradně a s nadšením, někdy, skoro možno říci, nekritickým, přijímán a uznáván. Tím pozoruhodnější proto je, že i takto, přese všechno toto práci ztěžující zaujetí a nezáměrem, dobyl si Jeremiáš jako dirigent úspěchů nepopíratelných, ano v poslední době dokonce takových, že mu otvírají, i jakožto dirigentu, cestu do Evropy.

Dobyl však ještě úspěchu jiného a to neméně významného: vybudoval, téměř z ničeho, orchestr, který je dnes označován za nejlepší orchestr v Praze a tím vlastně v Československu. Orchestr pražské rozhlasové stanice, tak, jak jej známe dnes, a jemuž vyslovilo své nejvyšší uznání tolik znamenitých cizích dirigentů, to je Jeremiášovo dílo.

Je jasno, že umělec, který dovedl vybudovat tak dobrý orchestr, má i mimořádné schopnosti organizační. Ale Otakar Jeremiáš osvědčil je ještě jinak. Po smrti dra Krupky vedl, žel, příliš krátkou dobu, hudební program pražské stanice. Jak se možno přesvědčit v poučné a důkladné knížce A. J. Patzakové, byl to vrchol celé doby, co náš rozhlas trvá. Tehdy byly hudební programy ideově i hudebně opravdu na výši, tehdy plnil rozhlas i zde skutečně a cílevědomě výchovně kulturní poslání, a přece byli jeho posluchači spokojeni více, než kdy jindy. Neustupovalo se před tlakem ulice a ulice přes to křičela méně, než na př. dnes. Můžeme být jisti, že vnésti něco podobného, spolu s obnovou solidnosti práce do Národního divadla, stalo by se toto v krátké době zase tím, čím bylo a čím by mělo být.

Toto vše by ovšem nemuselo ještě svědčit o nejdůležitější schopnosti k vedení opery Národního divadla, schopnosti vůdcovské. Jsou výteční dirigenti i zase organizátoři a nemusí být dobrými a spolehlivými vůdci. Otakar Jeremiáš je velký dirigent a dobrý organizátor, ale nadto je právě vůdce. Je jím svou povahou, uměleckými cíly a rozhledem.

Není zde možno mluvit podrobněji o jeho programu. Ale tolik třeba říci i zdůraznit, že po celých šest let

jeho působení v Praze, byl to vždy program velkorysý, určený jinými hledisky než módou či mocenskou konstelací dne. Základem Jeremiášova poměru k umění je, že umělec má a musí sloužit umění, myšlence, a přinášet jí v oběť vše, i sebe. V této oddanosti k umění, jeho úsilí a potřebám jde po cestě svých velkých vzorů a předchůdců, jež ji vytvářeli v Národním divadle, Smetany, Fibicha, Ostrčila. Nepatří při tom k žádné „straně“ a neslouží nikomu a ničemu jinému, než poctivé snaze umělecké. Je v tomto směru zcela nadosobní a objektivní. Jeho osobnost projevuje se tu nejmocněji v hlubokém chápání zákona vývoje, v jistotě, s jakou proniká nejprotichůdnější směry a díla, a v pevnosti, s níž brání jejich právo na život, kdykoli toho potřebují.

Jeho poměr k umění neukazuje se však jen v poměru ke skladatelům, které jako dirigent uvádí a podává, nýbrž také v poměru k mladým dirigentům. Zde nejlépe je vidět Jeremiášova umělecká velkorysost a odpovědnost k budoucnosti. Stále se u nás nařiká, že nemáme dirigentského dorostu, ale prakticky se proň nic nedělá. Cesta mladého českého dirigenta k praktickým zkušenostem a tvoření je více než trnitá. Nuže, a Otakar Jeremiáš byl a je dosud první a jediný, kdo se vážně snaží napravit poměry. Nejen že umožnil celé řadě mladých dirigentů, aby ověřili své nadání orchestrem tak dobrým a velkým, jako je orchestr rozhlasu, ale upravit jim cestu i jinde. Setkávali-li se jinde s nezájmem více než podlamujícím jejich možnosti i nervy, zde stála vždycky za nimi a jim po boku celou svou vahou autorita toho, kdo je před svůj orchestr uvedl. Setkávali se se zájmem, ochotou i dobrou vůlí, o jakých by se jim kdekoli jinde ani nesnilo.

Nedivme se proto, že za takových okolností veliká většina těch, kdo spolutvoří český hudební život a mají zájem na jeho nejlepším, se postavila za Jeremiáše a nikoli za Václava Talicha, který v tak mnohém je přímo Jeremiášovým opakem.

Je to nesporně veliký umělec, oslňující osobnost. Člověk podivuhodné píše, inteligence, rozhledu. A slavného jména. Avšak jeho sláva, živená leskem jeho oslňujících vlastností, je podmíněna jednou věcí: plným soustředěním se na sebe. Z této základní vlastnosti Talichova umění (ne nadarmo je v jádře impresionistů) vyplývá celý jeho zorný úhel a poměr k věcem. Neměří věcmi sebe, nýbrž věci sebou. Tím se stává, že ztrácí možnost objektivního a spravedlivého měření a ovšem i chápání. Nepronásíme jako výtku, že Talich, jako dirigent, je jednostranný, ale je třeba to pronést. Co tvoří z české hudby základ jeho oslňujícího repertoaru? Smetana, Dvořák, Novák, Suk. Ostatní, Fibich, Foerster, Ostrčil a jiní, jim blízcí, pro něho neexistují. Pokud je tu a tam provádí, tedy jen, že musí. Sám se obětavě nepostaví do služeb českého hudebního umění jakožto celku, slouží jen tomu, které si z těch či oněch příčin oblíbí. A jeho první projev, když se uvažuje o něm jakožto šéfu opery, jsou zarážející slova o tom, že je tu třeba kritické revise! Pokud je známa dosavadní činnost Talichova a jeho poměr k české tvorbě, lze lehkou domyslit, kam asi směřuje. Na místo, aby se české dramatické tvorbě dostalo v umělci jeho velikosti a váhy patřičné posily a ochrany, bude patrně ve svých nejlepších představitelích, počínaje Fibichem, ubíjena huře, než byla ubíjena dosud. Nebo snad bychom mohli čekat, že by Václav Talich revidoval, třeba by to i bylo spravedlivé, Dvořáka a Nováka?

Ostatně Talich i jinak nám dal příležitost poznati, že ve svých osobních perspektivách myslí daleko víc, než v perspektivách potřeb národní kultury. Jak jinak byl by mohl kdysi opustit Českou filharmonii, která neměla za něho náhrady, a uvrhnouti ji svým odchodem do Švédska do krise, z níž se ještě dnes teprve pomalu vzpamatovává? Kde máme záruku, že se něco podobného nebude opět opakovat? A (abychom nemluvili o jiných vě-

cech), jak vůbec mohl připustit rozvíření otázky své kandidatury pro Národní divadlo, když přece předem věděl, že výsledkem může být jen velký zmatek? I když, ocitaje se v Národním divadle, zůstává České filharmonii zachován, zmatek se tím nezmenšuje, nýbrž naopak. I Talich jistě musí uznati, že není nikterak příznakem zdravých poměrů, jestliže se několik významných uměleckých úkolů, z nichž každý si vyžaduje celého člověka a celého umělce, soustřeďuje na osobu jednoho jediného člověka. Nehledě k jeho přetěžování — nedává si tu také národ cosi jako vysvědčení, že je tak chud na talenty, že nemá už ani koho jiného? Už s tohoto hlediska národně kulturní prestiže a odpovědnosti bylo by tu třeba trochu více taktu a právě odpovědnosti. Ale bylo by jich třeba i z jiného důvodu. Žijeme, jak známo, v době, kdy strašidlo nezaměstnanosti působí tak mocně, že se mu snášejí oběti i v zjevné nespravedlnosti. Jsou-li zaměstnány ve státních úřadech manželské dvojice s měsíčním příjmem několika stovek, nejen že se jim i z toho mála, které mají, sráží značná částka, ale ještě neustále trnou strachem, že žena bude propuštěna. Tedy, na jedné straně hrozící propuštění pro „dvojitý příjem“ a na druhé okázalé a zbytečné soustředění celé řady dobře placených funkcí na jediného člověka, který pak nemůže ani jedinou z nich zastávat pořádně... Není to cosi jako provokace? Při tom má přímo pikantní příchut fakt, že do veřejnosti nepronikla dosud sebe menší zpráva o honoráři za toto správceství a výši nového platu k platu profesora mistrovské školy konservatoře a honorářům za koncerty s Českou filharmonií, která je také vydržována z peněz veřejných.

Ovšem je možné, že i přes tyto, tak pádné a neomluvitelné námitky, byly pro jmenování Václava Talicha správcem Národního divadla zvláštní a veřejnosti neznámé důvody, které toto jmenování přece jen ospravedlňují. Snad má, v důsledku svých možností a mimořádného postavení, provést úkoly, které může provést jen on sám a na jejich provádění stačí časem i silami (neboť také třeba vzít v úvahu, že Talich byl nedávno těžce nemocen). Pak ale, nešlo-li to jinak, měl by být dalším a rychlým řešením učiněn konec trapné nejistotě a zmatku, v níž dnes opera Národního divadla jest. Jestliže se s Talichem výslovně počítá jenom pro určité a proto vlastně částečné úkoly, měly by být tyto co nejdříve doplněny řádnou spoluprací někoho, kdo je schopen i hoden být Talichovým spolupracovníkem třeba jako „první kapelník“, či „operní dramaturg“. A tím, o to snad už nemůže být sporu, nemůže být nikdo jiný, než — Otakar Jeremiáš, a je jak na Václavu Talichovi, tak Otakarovi Jeremiášovi, aby si uvědomili svou plnou a zavazující odpovědnost, z níž vyplývá pro Talicha, aby jmenování Jeremiáše pro podobný úkol navrhl a prosadil, a pro Jeremiáše, aby přijal.

Bedřich Bělohlávek

do ba a lidé

N. Melniková - Papoušková :

Z rozmluv se sovětskými spisovateli

Člověk se nejlépe poznává nikoli podle řečí, nýbrž podle činů. Zatím mohli sovětské novináři a spisovatelé pouze mluvit, a při tom hodně mluvit. Za 14 dní svého pobytu u nás pronesli padesát oficiálních řečí, a padesátým prvním přípitkem byly vřelé verše, které složil na rozloučenou ukrajinský spisovatel Mykytenko. Mluvili tak, jak ještě u nás žádný host z SSSR. nemluvil, i když zavítá do Československa úplně soukromě. Stále mi tanul na mysli Ilja Ehrenburk se vším tím, co o nás

řekl, ba i napsal se svou montmartreovskou pohrdavostí k obyčejnosti československého národa a lidu. Ale tento rozdíl lze lehce vysvětlit — přišly jiné doby a jiní lidé. Delegace, která právě odjela, měla mezi sebou nejen novináře a oficiální osobnosti, nýbrž i spisovatele, kteří byli, až na jednoho, z mladší generace a jiné formace. Snad proto mluvili jinak, a věříme, že budou i jednat jinak. Jejich činem je také slovo — to, co budou říkat doma, bude už skutkem. Slibovali také, že pomohou svému národu poznat českou kulturu, která byla pro ně objevem a překvapením. Mají to být v první řadě představení „Prodané nevěsty“ v různých městech, po ní mají přijít jiné opery a koncerty české hudby. Členové moskevského nakladatelství spisovatelů, kteří byli mezi našimi hosty, mluví jako o věci samozřejmé, že v nejbližších letech vyjde celá česká knihovna, která pojme starší i novější české autory. Budeme jistě mít radost, splní-li se to, ačkoli to bude pouze spravedlivá odplata za to, jak se u nás překládá z ruštiny, jak se na všech divadlech hraje ruské hry a jak studujeme nový život, který roste v SSSR. To budou pravé skutky, podle nichž poznáme definitivně lidi, s kterými zatím bylo příjemné mluvit a které bylo pěkné poslouchat, protože mluvili bez zášti a s vírou v mír, který máme chránit společným úsilím. Na uskutečnění plánů je však třeba času, a proto snad může být zatím zajímavé, zaznamenat i něco o těch, kdo nás navštívili. Ponecháme stranou všechno oficiální, o čem se již dosti referovalo v novinách, ponecháme stranou i pravé novináře, jejichž základním zájmem byla politika a národohospodářství. Mimo ně bylo v delegaci šest spisovatelů, kteří nám byli více méně známi už před svým příjezdem, jelikož značná část jejich tvorby byla už přeložena do češtiny.

Alexej Tolstoj.

Největší obtíž je s Tolstým — je málomluvný. Na většinu otázek, kladených i svými kolegy, odpovídá lako-nicky: „Dovíte se, až to vše napíšete“. Je to trochu žert, ale také značný kus pravdy — dovede lehce a mnoho psát na jakékoli téma. Bibliografie jeho tvorby je rozsáhlá, ať však zaujmeme jakékoli stanovisko k obsahu jeho povídek a románů, musíme uznat, že je to velký mistr slova. Příklad netřeba hledat daleko — dvakrát se vyskytuje Čech v jeho tvorbě; po první za války sympaticky podaný mladý hudebník, který je v zajetí v Rusku, po druhé za revoluce skreslený a neskutečný legionářský důstojník. Myslím, že nyní můžeme očekávat třetí českou postavu, protože A. Tolstoj píše hlavně z bezprostředních citů a zážitků.

První dny se zdálo, že A. Tolstého u nás nic nezajímá, ale čím dále, tím více bylo vidět, že se dívá na lidi, že vssává do sebe dojmy z každého setkání, z každé osoby. A po první prolomila led seznamování jeho chut k jídlu a obdiv k české kuchyni. Jsme zvyklí považovat naše jídlo za těžké a nestravitelné pro cizince, ale tito Rusové prohlásili, že už dávno nejedli z tak poctivé a dobré kuchyně. Asi po druhé jedl candáta a stále se vyptával, jaká je to ryba, jejíhož jména nezná a jejíž chuti nemůže pochopit. Když po dlouhých vysvětlivkách poznal, že tento druh ryby se v Rusku pokládá za jeden z nejobyčejnějších, nemohl se zdržet a zvolal přes celý stůl na jednoho z kolegů: „Jen to pochop, taková ordinární ryba, a dovedou ji připravit, že nepoznáš, co jíš, a můžeš jazyk spolknout!“ Ne-

nejchladnější a nejrozumovější. Vysvětluje to do značné míry už jeho literární minulost: byl svého času futuristou a druhem Majakovského, to jest členem skupiny, která revoltovala proti rozumu, ale všechno stavěla na mozkových výpočtech. Později patřil k „Lefu“, to jest k literární levé frontě, která podrobila futurismus službě sociální a politické tvorby. Začal jako básník, pokračoval jako dramatik a dnes pracuje převážně jako tvůrce nové formy — sociální reportáže z továrního a vesnického života. Má oko nejen pro kladné, ale i pro záporné stránky, vyptává se věcně a rád polemizuje o zásadních otázkách. Když Mykytenko položí, položertovně vypravuje o tom, jak se dnes vede kampaň za upevnění rodiny, a že za první rozvod muž platí 3000 rublů, za druhý 4000 a po třetím, který se zaznamenává do pasu, ztrácí právo na další sňatek, Tretjakov poukazuje na to, že v Evropě nemůže být žádná skutečná rodina, když vedle ní je prostituce. To je jen jeden z příkladů.

Stejně zakončené a jakoby uzavřené jsou i jeho otázky. Jdeme za stálého drobného deště po Hradním nádvoří, a on se vyptává: „Prosím vás, viděli jsme dnes palác Valdštýnův, kdo ho zabil?“ Po historickém výkladu zase otázka: „Jaké sociální vrstvy se zúčastnily vraždy, nebyl jim příliš levým?“ Umí svým způsobem formulovat otázku a dovést větu téměř až k aforismu. Tak po návratu ze Zlína říká: „Bylo to velmi zajímavé. Teprve teď jsem poznal, že Bata nejsou boty, ale náboženství.“ Jako pravý komunismus, chtělo se odpovědět mu na to. Když už padlo slovo náboženství, vzpomínám, že po prohlídce jakéhosi kostela vzbudilo obecný údiv vysvětlení, že v Československu je velká skupina občanů bez vyznání. „A to je dovoleno, a nikdo to nepronásleduje?“ „Ne, kdo by to pronásledoval?“ — „A to jsme nevěděli.“

V novinách se dosti psalo o tom, že představení „Dobrého vojáka Švejka“ udělalo na sovětskou delegaci zcela neočekávaný dojem. Bylo by zbytečné rozebírat to dále, ale Tretjakov napsal už o tom několik řádků do svého časopisu „Litěraturnaja Gazeta“. Myslím, že mohou leccos vysvětlit. „Představení Dobrého vojáka Švejka v divadle režiséra Buriana nám připomnělo Moskvu příbuzností slohu hry se sovětskými revolučními divadly. Občas vznikala úplná iluze, že jsme na představení v některém moskevském klubu, řízeném některým Meiercholdovcem.“ Myslím, že je to do značné míry zaobalená kritika člověka, který si zvykl na prvotřídní představení a hru a musí se vyjádřit o něčem, co je jen stínem dokonalého originálu. Je velmi možné, že tato stránka hrála značnou úlohu v hodnocení „Švejka“, který přece má jako román v sovětském Rusku velký úspěch.

Poslední dvojice.

O paní A. Karavajevě, jediné ženě z celé delegace, a J. Kupalovi, běloruském básníku, se chce mluvit najednou. Jsou dobrými kamarády a rádi vše obstarávají společně. Liší je od sebe jen to, že Kupala je už po třetí v Praze, kdežto Karavajeva po prvé, že ona je povídavá a živá, a on mlčenlivý a pomalý. Kupala mluví o všem stručně. Už na začátku, jakoby se chtěl zachránit před otázkou, co soudí o Praze, prohlásil: „Znám Prahu poměrně dobře, byl jsem u vás, léčili mne tu, mám to město rád, ale o lásce není záhodno mluvit.“ Je to světový názor a o něm nelze disku-

tovat. Karavajeva zase stále nařiká, že neuvidí všechno, ani knihovny, ani galerie. „Nemohu za to, je to vina vašeho krásného města, každou volnou chvíli jdu ven, dívám se, opájím se tou krásou.“ Snad nebude indiskretností dodat k tomu, že trochu času jí odnímají i dámské záležitosti — stání před výkladními skříněmi a nákupy. I na tyto cesty se vypravují společně s Kupalou, který je úplně bezradný před tak složitými věcmi jako jsou rukavičky, radiovky a podobné drobnosti. Vysvětluje mlhavě: „Víte, moje paní je vysoká jako vy, ale je trochu silnější, myslím, že baret, který vám bude veliký, bude jí přesně sedět.“ Pak už přicházejí jakési složité výpočty šířky, délky a barev, které nelze pochopit, neznáš-li objekt. Když tak vidíme, jak většina jich něco kupuje na památku nebo jako dárek, ptáme se, co soudí o našem zboží. „Víte dobře, že vy máte vysokou kvalitu a že máte mnoho vtipných věcí.“ Tretjakov k tomu podává vysvětlení: „V posledních letech se velmi změnil obsah toho, co se kupovalo v cizině, nač člověk dostal chuť. Mnoho věcí nám přibýlo, ale u vás, jako u některých jiných cizozemských věcí, je vyšší kvalita.“ Není to zřejmě žádná chlouba, máme tu i věcný důkaz v tom, jak bývali oblečení lidé, kteří přijížděli i na polooficiální cestu před 3—4 roky, a co mají na sobě členové této delegace.

Nyní by bylo třeba nějakého efektního konce, ale nenalézám žádný patřičný výraz. Snad se spokojíme s větou A. Karavajevy, která mi řekla: „Byla jsem už dříve v jiných evropských státech, ale nějak se mi zdá, že v Československu je volněji; máte rozhodně demokracii.“

Josef Kopta:

Zvláštní pout

Na večírku, kde byli vítáni sověští spisovatelé a novináři, měl poslední slovo ukrajinský spisovatel Mykytenko. Byla to řeč, která udivila všechny Československé důkladnou znalostí jejich kulturních dějin. V osobě spisovatele Mykytenka promluvila táž Ukrajina, která za carského útisku čerpala posilu z českého obrození, Šafaříka čítala z českého originálu a knihy svého národního básníka Ševčenka tiskla v Praze.

To vše bylo nutno předeslat, abychom představili spisovatele Mykytenka a mohli vyprávět o jeho noční pouti k pražským pomníkům. Je to pouť na první pohled velmi romantická, která by byla hodna nějakého byronovského snílka a fantasy. Začala ve dvě hodiny po půlnoci, kdy ukrajinský básník opustil společný večírek a najal si auto pro samotářskou projížďku.

„Zavezte mne,“ požádal českého šoféra, „k pomníku knížete Václava.“

Za chvíli stál před Myslbekovým pomníkem a nikým nerušen obdivoval jej s nejrůznějších pohledů.

„A nyní mne zavezte na Karlův most,“ řekl po skončení první etapy své pouti, „chci se podívat na pomník Jana z Nepomuku.“

Stalo se, jak si přál, avšak v sochách, které zdobí starobylý most, se český šofér nevyznal. I vydal se ukrajinský spisovatel od sochy k soše, až si konečně sám našel Jana z Nepomuku a postál před ním.

Jeho pout nebyla však u konce a on se dal odtud zavězí na Staroměstské náměstí k pomníku Jana Husa. Na Staroměstské radnici odbýjely hodiny půl třetí a po pravé straně náměstí se procházel strážník. Všiml si divného člověka, jenž pobíhal kolem pomníku, za-

stavil se zde a zastavil se tam a vzhlížel k černé postavě slavného kazatele. Byl to zájem v té pozdní hodině dost nezvyklý a strážník spěchal zakročit.

„Tak běžte, běžte!“ vyzval podezřelého diváka.

Ale ten se ho jal ujišťovat: „Prohlížím si s nejpříjemnějším zájmem pomník nejstatečnějšího Čecha. Skutečně! My, Ukrajinci, vašeho Jana Husa upřímně milujeme!“

Strážník však trval na svém a znovu vyzval nočního poutníka, aby odešel.

„Jak bych vás měl přesvědčit,“ zoufal si bezelstný Husův ctitel, „že jsem opravdu pln obdivu k vašemu kostnickému hrdinovi? Vždyť náš básník Ševčenko, také bojovník za pravdu a za svobodu, o něm napsal nadšené verše.“

Nyní již strážník nic nenamítal a bezradně pokrčiv rameny nechal divného člověka na pokoji. Ten se ještě chvíli díval na Husův pomník a když se vrátil k vozu, požádal šoféra:

„Chtěl bych dnešní pout ukončit zastavením u pomníku Jana Žižky z Trocnova. Zavezte mne k pomníku Jana Žižky.“

Šofér ochotně přisvědčil a rozjel se do pražských ulic. Chvillemi podrbal se za uchem a posléze zastavil u Masarykova nádraží, kde opustil vůz a šel se poradit s policejní hlídkou. Potom zamířil k Žižkovu, na Žižkově zajel do dvou slepých uliček a když s notným klením obracel, byl konečně svým pasažérem poučen:

„Tak vidíte, milý příteli. V Praze dosud pomník Jana Žižky z Trocnova není. Byl bych rád, kdybyste se na mne pro tento kousek nehoršil.“

Znalost našich kulturních dějin, kterou osvědčil ukrajinský spisovatel jako slavnostní řečník, byla touto poutí zajisté korunována. Jakkoliv to byla zvláštní pout, byla nicméně hodna zasvěceného znalce naší národní sudby, která se začala obracet k lepšímu právě v ukrajinském městě Kijevě. Tam byl vysvěcen prapor České družiny. Tam brala svůj původ naše revoluční brannost, navazující na nejlepší odkaz Jana Žižky z Trocnova.

Život a instituce

Lenka Koerberová:

V sovětských ženských trestnicích

Autorka, sociální pracovnice pro propuštěné vězně, vydala před nedávnem knihu „Sovětské Rusko bojuje proti zločinnosti“ (Soviet Russia Fights Crime) v nakladatelství Routledge v Londýně. Doplnkem k reportáži, kterou jsme přinesli v loni ze sovětských soudních síní, přinášíme několik nejzajímavějších partií z knihy Koerberové. Autorka obdržela od Národního komisariátu pro spravedlnost povolení navštívit naprosto svobodně a bez jakéhokoliv omezení všechny trestnice a kolonie restanců, s jedinou výhradou politických, a shrnuje své postřehy v živé a zajímavé reportáži.

Ženská trestanecká kolonie.

Po půl čtvrté hodině jízdy z Moskvy zastavil pomalý vlak v Pokrově. Davy lidí se tísnily na peroně. Rozhlížela jsem se bezradně, až náhle ke mně přistoupila štíhlá žena. Byla oblečena v uniformu, zdravila vojenským pozdravem a představila se jako ředitelka kolonie děvčat.

Jely jsme na malém venkovském vozíku pěknými lesy a po břehu velkého jezera. Ředitelka ke mně přisedla, ačkoliv ve voze nebylo skoro místa, a vypravovala mi:

„Podívejte se, teď přicházíme do našeho kraje. Tyto rybníky patří k naší kolonii. V létě pracují děvčata nejvíce na polích. Zprvu, když jsem začínala s šedesáti děvčaty, bylo to nesnadné. Pak jsem organizovala první aktivní skupinu. Od té chvíle bylo pro každou dívku otázkou cti, aby dokázala, že jest naprosto spolehlivou. Není to však snadné dostat se do bližšího styku s těmito divokými děvčaty, jež mají za sebou zločiny, zejména proto, že se jejich počet ustavičně mění. Teď tu mám sto osmdesát děvčat ve věku mezi šestnáctým a osmnáctým rokem. Někdy ani není možno přesně říci, kolik je jim let, protože nemají papíry. Před dlouhými lety utekly rodičům, potulovaly se po silnicích a lesích a zmizely ve velkých městech beze jména a bez domova.“

„Je možno těchto tulaček použít k práci v normálním životě?“

„Jestliže jim dáme práci, která se jim líbí, dojdeme někdy překvapujících výsledků, někdy však po celé týdny marně hledáme pro některé děvče vhodné zaměstnání. Většinou touží po něčem romantickém a jsou zklamány všedním životem. Je třeba vymyslet pro ně určitá vzrušení a zážitky po pracovních hodinách, aby jejich dychtivost po romantických zážitcích byla kompenzována. Jedním z takových dobrodružství je vaše dnešní návštěva. Mají nesmírně romantické představy o cizincích a o cizích zemích.“

Dcera inženýrova.

Po pravé straně byly domy pro zaměstnance a sanatorium. Po levé vedl most přes rameno jezera k hezkému starému klášteru, který byl rozšířen a přestavěn pro děvčata. Vstoupily jsme do staré budovy, prošly jsme malou tmavou kuchyní do ještě tmavšího obývacího pokoje, polepeného vyrudlými tapetami. Byla to pracovna ředitelky. Pak jsme přešly po mostě, na němž visel široký rudý pruh látky s nápisem „Vítáme srdečně svou návštěvnicí“.

„Děvčata si s tím nápisem dala velkou práci. Musila si k tomu vypůjčít slovník, protože žádná z nich nemluví vaším jazykem.“

Na konci mostu u vchodu do kláštera stály dvě dívky ve stejnokroji na stráži. Měly na hlavě špičaté čapky a zdravily po vojensku. Na dvoře stála děvčata v řadách jako vojáci. Bylo mi zprvu nepříjemno procházet mezi řadami jako starý polní maršálek, ale když jsem se zadívala na ty dívky, jež tu stály ukázněně a přívětivě v řadách, neubránila jsem se údivu, že tyto dívky ještě před nedávnem byly divoké tulačky po lesích a silnicích. Byla to zajímavá sbírka tváří a divila jsem se, že jsou to opravdu dívky. Mnohé z nich vypadaly jako převlečení chlapi. Mnohé z nich měly hlavy do hola oholené, jako chlapi v létě. Požádala jsem ředitelku, aby jim dovolila rozchod, takže jsem si mohla pořídit nerušeně několik fotografií. Otázala jsem se ředitelky:

„Kdo je to hezké štíhlé děvče tam ve druhé skupině?“

„Je to dcera inženýrova. Utekla rodičům a potulovala se s neznámými muži. Kradla. Když se sem dostala, byla zprvu velice deprimována. Cítila se osamělou a nešťastnou. Teď je daleko veselejší. Je vidět, že měla dobré vychování, je přičinlivá, a svěřili jsme jí odpovědné postavení.“

Všimla jsem si, že mezi děvčaty je učitel, a otázala jsem se, nepůsobí-li to obtiže.

„To je jeden z našich nejlepších učitelů. Byl dříve také sám tulákem, ale naprosto se změnil. Teď pracuje s velkou oddaností pro blaho zanedbaných a toulavých dětí.“

„Uznávají děvčata jeho autoritu?“

„Tady se nikdo nestará o autoritu: místo ní kamarádsky spolupracujeme. Tento muž má neobyčejně dobrý vliv na dívky, protože ví, že je jedním z nich. To je velice důležité, aby tahleta děvčata, se svou bouřlivou minulostí, se svým neklidem a svou nevytrvalostí, měla důvěru.“

Den v kolonii.

Dřívější klášterní kaple byla přeměněna v dílnu. V dlouhých řadách stály tu stroje. Otázala jsem se, není-li kovo-dělnictví příliš těžkou prací pro děvčata.

„Pracují s kovem většinou vášnivě rády. Potřebují tvrdou práci. Staly by se nervosními, kdyby neměly nějakou kompensaci pro celou svou energii. Pracujeme společně s jednou strojírnu a děvčata jsou na to hrdá a ponoukají se navzájem k větším a větším výkonům.“

„Proč je tu zaměstnáno tolik mužů?“

„Protože mají vzdělání pro tuto obtížnou výchovu. Nezáleží na tom, jsou-li to muži, či ženy. Ostatně jsme některé z nich zdvořile propustili, když si dodávali příliš mnoho důležitosti, anebo nevěděli, jak zacházeti s děvčaty.“

„Jaké vzdělání mají vaši učitelé?“

„Většina z nich má středoškolské a někteří vyšší vzdělání. Dva učitelé mají praxi ve výchově zanedbaných dětí, jeden je inženýr a jeden biolog. Já jsem byla za války sociální pracovnicí a studovala jsem výchovu dětí. Pracovala jsem sedm let ve společnosti pro výchovu zanedbaných dětí a zabývala jsem se problémy tuláctví.“

„Máte tu analfabety?“

„Měli jsme jich deset procent. Většina z nich dovede dnes slušně číst a psát. S těmito děvčaty však soustavná práce není snadná. Chtěly by se naučit všechno ihned a nepokračují-li dosti rychle, ztrácejí odvalu. Kurs v naší škole trvá dva roky a doufáme, že se nám v této době podaří mnoho dokázat.“

„Byly tyto dívky trestány, nebo jsou to pouhé tulačky?“

„Ne, všechny byly odsouzeny k trestu žaláře. Mnohé z nich kradly, ale jsou tu mnohé, které byly odsouzeny pro velká vloupání a pro krádeže v organisovaných tlupách. Je velice nesnadno přivyknouti tato děvčata, která byla zvyklá na rozkošnický a líný život, k práci. Když jsem se jim snažila jednou vysvětliti, jaké vnitřní uspokojení skýtá práce, řekla mi jednou jedna z nich: „Soudružko načalnice, ty jsi hrozně naivní, říkáš tu, že se musím učit, abych si mohla vydělávat peníze. Já jsem si vydělala spoustu peněz a neučila jsem se nikdy nic, měla jsem za jednu noc i dvě stě rublů.“

Děvče s literárním nadáním.

„Máme tu mnoho děvčat defektivních a neurotických. Poslali jsme jednu z nich, která měla vyložené literární nadání, do asylu. Trpěla přímo svou vznícenou obrazností a věřila v realitu svých představ. Teď je tu mezi námi jedna spisovatelka, která bývala docela divoké děvče. Utekla rodičům, kradla a žila ve společnosti lupičů. Teď se docela změnila. Můžeme ji posílati s důležitými posilkami do Moskvy a vždycky se zase vrátí. Často odtud přivádí i nové tulačky. Známá místa, kde se obyčejně skrývají, vyhledává je a přesvědčuje, že by měly přijít mezi nás.“

„Uteče odtud mnoho děvčat?“

„Od minulé zimy jich uteklo jenom sedm. Je jich vždycky několik, které mají touhu po tuláctví a občas cítí nutkání, že musí utéci. Ale brzy se zase vrátí. Utíkají dosti zřídka, protože vědí, že budou-li po druhé dopadeny, dostanou se do vězení. Tady si odpracovávají dobu svého trestu a mezi lesy a ryb-

níky je to tu mnohem hezčí než v uzavřeném ústavě. S těmito skutečnými typy tulaček tu zacházíme mírně, protože ještě sami dobře nevíme, jak s nimi dosáhnouti styku a pomoci jim k lepší budoucnosti.“

„Které chovanky vám působí nejvíce potíží?“

„Ty, které trpí kleptomanií. Zejména při menstruaci je s nimi těžko možno vyjít. Mají touhu po přeněžnosti a trpívají akutním sexuálním vzrušením. Vždycky znovu se přesvědčujeme o tom, že čím méně nadané jsou tyto dívky, tím jsou i méně vášnivé.“

Účastnila jsem se jejich večírku ve velkém sále. Hrál orchestr. Děvčata se kolem mne tísnila a vyptávala se na způsob života v cizině. Předseda komsomolců, jež založil mezi děvčaty buňku, promluvil. Po něm poděkoval předseda vesnického sovětu děvčatům za jejich loyální spolupráci. Děvčata předvedla gymnastické hry, recitace, a zahrála krátkou komedii, v níž se zobrazovala v rámci vesnické rodiny srážka mezi starodávným individualistickým sedlákem a jeho mladou dcerou, jež ztělesňovala nový režim.

Znavena jsem klesla do postele, která byla jistě udělána z kamene. Rusové jsou na to zvyklí a nedovedou si ani představit, že by se cizincům na jejich kamenných slavnících na podlaze mohlo špatně spát. Když jsem se v sedm hodin probudila, byla jsem všechna rozmlácena. Marně jsem se ptala po umyvadle. Ředitelka mne vedla lesem, do něhož pronikalo jarní slunce. Mezi stromy prosvítal stříbrný pás. Byl to břeh pokrytý bílým pískem a vykoupaly jsme se v krystalově jasném jezeře.

Několik dívčích osudů.

Když jsem se vrátila do kolonie, čekala mne tu děvčata, s nimiž jsem si umluvila schůzku.

Galina Nikolajevna Dubrovskaja byla devatenáctiletá. Bylo to rozkošné plavovlasé děvče a s radostí jsem naslouchala jejímu vypravování, že je unavena tuláckým životem a přála by si žít v míru a práci.

„Víte, žila jsem na ulicích celé tři roky. Už dávno, když můj otec byl zabit ve válce, poslali mne do sirotčince. V patnácti letech mne odtud propustili a pracovala jsem v koopeativě. Ale práce se mně nelíbila a proto jsem utekla do Samary, abych se tam poohlédla po něčem lepším. Ale nic jsem ne našla. Kradla jsem tedy a žila jsem na silnici, z čeho se dalo. Chytili mne a strčili do vězení. Pak mne poslali sem. Byla jsem tu šťastna, protože jsem se tu mohla něčemu naučit. Myslím, že je tady o mnoho líp. To je všechno, co vám mohu o sobě říci, ale Šimajevna má větší zkušenost než já a poví vám toho víc. Byla dokonce i v Bolševu, líbilo se jí tam a myslila, že už nebude krás, ale jednou přišel její kluk, který utekl ze Sokolníků, a chtěl, aby šla s ním. Šla s ním a zase pila a kradla. V noci spali v lesích. Milice je obklopila. Chtěli chytit jen jeho, ale Šimajevna vzala jednomu z nich pistoli a tak chytili i ji. Viděla, že její přítel byl zastřelen, když se pokusil utéci. Nezapomene na to nikdy. Je to dobrá dělnice a soudružka načalnice jí má ráda.“

„Žádala jsem Klavdiu Borsovu, které jsem si včera zvláště povšimla, aby sem přišla. Řekněte mi zatím něco o ní, než přijde,“ žádala jsem ředitelku.

„Je z našich nejnesnadnějších chovank,“ vyprávěla mi ředitelka. „Zkusili jsme s ní hodně. Je jí sedmáct let a GPU nám ji sem poslala na dva roky jako nebezpečný sociální živel. Zprvu se vyhýbala práci. Její jazyk by se byl nedal popsati. Za měsíc ji počaly zajímati nástěnné noviny, počala v nich leccos kritisovati. Teď chodí do vyšší školy a pracuje velice

dobře v dílně. Ale nevydrží v kolonii na dlouho. Občas nám uteče a vrátí se teprve po několika dnech. Nezapomeňte, že ta dívka byla celých deset let tulačkou. Dosud si s ní nevíme rady, ale doufáme, že se to nějak poddá.“

Klavdia Borsova vstoupila, sedla si váhavě a beze slova se na mne dívala. Její vlasy jí visely přes tvář, takže jí nebylo vůbec vidět do obličejce. Jen její velké tmavé oči se dívaly vyčítavě:

„Vy mne tu vůbec nemáte rádi. Nikdo se o mne nestará, jako bych byla podzimní tráva,“ řekla.

„Máme k tobě být zvláště laskavi, když tak často od nás utečeš?“

„Víte, já za to nemohu. Nemohu zůstat mezi těmi děvčaty. Nemám je ráda. Nevím, o čem s nimi mluvit. Stejně dobře bych mohla mluvit i s větrem.“

„Vždycky mi říkáš, že jsi utekla, protože bys chtěla být sama. Ale viděli tě tady ve vesnici opilou a s cizími muži...“

„To bylo jen jednou. Jindy jsem vždycky byla sama. Vy se o mne nikdo nestaráte.“

Zeptala jsem se jí na práci.

„Mám ráda tvrdou práci. Kdybych neměla stroj, nevydržela bych tu mezi nimi.“

Vyšla jsem si s Klavdiou na vycházku lesem. Zeptala jsem se jí, kolik jí bylo let, když utekla z domova.

„Sedm. To bylo, když mého otce zatkli. Byl knoflíkář. Když byl pryč, utekla jsem z domova jako pes, který se utrhne od řetězu. Držel mne hrozně přísně a to bylo hrozně hloupé. Chtěla jsem se proběhnout po světě a vidět zajímavé věci.“

„Cožpak nemáte nikoho ráda?“

„Měla jsem kamaráda, ale to už je dávno. Bylo mi tehdy patnáct. Žili jsme spolu celé měsíce v lesích. Povíдали jsme si o všem možném a rozuměli jsme si tak dobře. On také utekl rodičům a byl to první člověk, jemuž jsem o sobě něco vyprávěla. Ale pak nás chytili a oddělili nás od sebe a všechno se mi zdálo zbytečné.“

Její paže byly tetovány, plny obrázků a nápisů. Četla jsem zřetelně jeden z nich: „Není štěstí na tom světě.“

P a s a č k a v e p ř ů .

„Mluvila jste už s Tamarou Blagirimovou?“ ptala se ředitelka, když jsem se vrátila.

„To je to hezké děvče, které se mne včera ptalo, jaké šaty se u nás nosí?“

„Ano, to je ona. Nevím, je-li to její pravé jméno, protože nám nechce prozradit, kde žije její matka, ačkoliv tu žije již devět měsíců. Všechna děvčata jí mají velice ráda a svěrují jí všechny své starosti, ona však si nechává všechno pro sebe. Má to v hlavě trochu v nepořádku. Prožila asi velká zklamání, která nemůže překonat. Teď pracuje v prasečím chlévku.“

„Tak krásné děvče, které se tolik zajímá o módu, v prasečím chlévku?“

„Ano, a představte si, že je tam docela šťastna. Zkoušeli jsme s ní všechno možné, ale v dílně není k ničemu, ani v kuchyni, ani na poli. Teď už pracuje tři měsíce pilně u vepřů. Noc co noc vstává, aby přikrmila selátka a ještě nikdy nezaspala. Jednou, když mysli, že je ve chlévě docela sama, vzala jedno prasátko do náručí, tiskla je k sobě a říkala: „Můj milý, malý synáčku.““

Tamara byla šťastna, když jsem prohlásila, že ji vyfotografuji. Vzala si perlový náhrdelník a pečlivě si sčesala své zlaté vlasy. Pak mi pyšně ukazovala vepřové stáje a vyprávěla o své práci. Když jsme se vracely, vyprávěla mi ředitelka:

„Zdá se, že se toto zkažené dítě při své práci zotavuje. Ale

věřte mi, práce ji nikdy zcela neuspokojí. Její nejlepší vlastnosti by se ukázaly, kdyby se mohla šťastně provdati.“

Odpoledne jsem musila odjeti. Navštívila jsem ještě zemědělské dělnice na kooperativní farmě. Trhaly okurky a musila jsem si od nich vzít košík. Ujišťovala jsem je, že nebudu vědět, co s nimi v moskevském hotelu. Ale nedaly se odmítnouti. Slíbila jsem jim tedy, že se brzy zase vrátím a nastupovala jsem do vlaku s velkým košem čerstvých okurek v náručí.

V r a ž e d n i c e .

„Odvlekli mne na policii a zavřeli mne s padesáti jinými ženami.“ „Co jsi provedla, ty maličká“ — ptala se mne stará babizna. Řekla jsem, že jsem zabila macechu. Smály se tomu hlasitě. — „To máš tedy před sebou, holka, dlouhou cestu,“ řekla jedna z nich. — „Dejte si na ni pozor, tahle je nebezpečná.“ — Zprvu jsem nevěděla, co jim říci, ale za dva dny jsem jim oplácela stejnou a tak jsme na sebe křičely po celý čas.

Mladá trestankyně, která tu se mnou mluvila, byla všechna vzrušena, když si vzpomínala na tyto chvíle. Její zločin jí otřásl. Nenáviděla macechu, protože zacházela hrubě s jejím zmrzačeným malým bratrem.

„Měla jsem na ni už dlouho vztek. Nedovedla ani číst a psát. Můj otec byl učitel na vesnici a když matka umřela, vzal si k sobě tu špatnou ženskou. Neřekl nám ani slovo a jednoho dne tu byla. Byla jsem tak rozčilená, že jsem se již nemohla ani starat o domácnost. A nejhorší bylo, že se vetřela na místo naší matky.“

„Jak velký jste měli být?“

„Dvě malé místnosti. V jedné spal bratr a já jsem spala v ložnici s těmi dvěma, protože se do druhé místnosti dvě postele nevešly. Viděla a slyšela jsem všechno... Byla bych raději umřela. Ale byla jsem zdravá a vůbec nikdy jsem nestonala.“

„Jak jste zabila svou macechu?“

„Její matka jí přišla navštívit. Smlouvaly se, že na léto pojedou na venkov a mého bratra, jenž byl nemocen, že tu nechají v Moskvě, aby se o něj starali sousedé. Měla jsem právě periodu a to se nikdy neopanuji. A když jsem slyšela, co mají v úmyslu, pomysli, jsem si, že teď to musí skončit. Macecha šla stařenu doprovodit ke stanici elektriky. Tu najednou zhaslo v bytě elektrické světlo. Vyplížila jsem se ven, vytáhla sekuru ze skříně, schovala jsem se na chodbě a uhodila jí když vstoupila.“

„Byla hned mrtva?“

„Já nevím. Uhodila jsem ji třikrát. Ani nevykřikla. Pak jsem běžela nazpět do bytu. Byla stále ještě tma. Hrozně jsem se trásla, když jsem se vrátila do ložnice a sedla jí na postel. Otec se bavil s hosty a ani se mne nevšiml. Pak zase přišlo světlo a otec mne zavola, abych uvařila čaj. Při tom jsem se uklidnila.“

„Otec se nesháněl po své ženě?“

„Ne, myslil asi, že čeká ještě na elektriku. Teprve, když jsme přisedli k čaji, zabušil někdo na dveře. Přiběhlo rozčileně několik lidí a křičeli, že má macecha ležet mrtva v průjezdě. Nikdo netušil, kdo to spáchal. Když však přišla policie, přiznala jsem se ke všemu.“

„Proč?“

„Řekli, že vyfotografuji oči zavražděné a že v jejich očích bude vidět obrázek vrahův. Proto jsem se přiznala. Bylo to ode mně pitomé, protože v průjezdě byla tma, takže by mne macecha ani byla neviděla a kromě toho jsem jí uhodila přes hlavu zezadu.“

Dvaadvacetiletá.

Galina Rasterajeva, jiná vražedkyně, byla dvaadvacetiletá. Měla krásný, drobný obličej a nádherné vlasy uprostřed rozčesaný. Její tmavé melancholické oči se na mne dívaly zkoumavě. Ještě dnes, po roce, zdá se jí o jejím strašném činu, vidá před sebou zohavenou mrtvolu a nenalezne východiska ze své bídy. Po dlouhém váhání mi vypravovala o svém dětství a mládí. Měla otce, který ji v deseti letech znásilnil, a strýce, který ji pronásledoval. Ve dvaceti letech se vdala a milovala svého muže vášnivě, ale její tchyně působila ustavičně rozmišky, takže ji muž opustil. Přišla tedy k jinému muži, jenž byl do ní zamilován, ona však u něho hledala jen útočiště. Měl přítele, jenž spal s nimi ve stejném pokoji a kdykoli manžel nebyl doma, ustavičně ji obtěžoval. V Moskvě žijí lidé příliš těsně vedle sebe a není možnosti, aby se sebe navzájem zbavili. Jednoho dne tohoto vetřelce se svým mužem zabila.

„Je to všechno v soudních protokolech, já vám to nemohu vypravovat,“ řekla.

Vzpomněla jsem si na tento případ z novin, že tehdy tělo zavražděného bylo nalezeno zabaleno v koši v nákladním voze lokálního vlaku. Nějaký cestující zavadil o koš a vypadla z něho lidská ruka.

„V policejním vězení jsem byla uzavřena v jedné místnosti se šedesáti jinými ženami. Bylo to strašné. Stále na mne útočily a říkaly mi, že vrazi jsou strašní, a že se mají odstřelovat. Tady jsou ke mně hodní. Nikdy mi neřeknou tvrdého slova. Ale ostatní uvězněné se mi posmívají. Nemine jediný den, aby mi nehodily do tváře můj zločin. Když jsem v dílně, je to o mnoho lepší. Ale při obědě jsem pohromadě s ostatními a v ložnici nás spí sedmáct. Noci jsou tak dlouhé. To je strašné, být s tolika uvězněnými ženami. Když některá s jinou příliš dlouho mluví, dochází k žárlivým výstupům a někdy také k ranám.“

O několik dní později jsem se dověděla, že se Galina pokusila spáchat sebevraždu. Našli ji oběšenou na okenním rámu v umyvárně. Navštívila jsem ji v nemocnici, odvrátila se však ode mne a hořce plakala.

Nevyřešený problém sexuální.

Chtěla jsem se přesvědčiti, má-li skutečně tak špatné následky, že tak veliké množství žen je uzavíráno v jedné místnosti. Přesvědčila jsem se, že v obrovském vězení Tagance bylo dva tisíce dvě stě trestanců. V nesčetných místnostech jsou muži uvězněni vždycky po čtyřech nebo po pěti. Naproti tomu sto devadesát uvězněných žen je rozděleno pouze do tří ložnic. Jsou tu promíseny stařeny i sedmáctiletá děvčata. Když jsem k nim vstoupila, nakupily se kolem mne a vypravovaly mi, jaké činy spáchaly, dříve, než jsem se jich vůbec otázala.

Když jsem po měsíci navštívila ještě jednou tutéž věznici, byl den žhavý, k upečením. Jedna z trestankyň mi vypravovala, že se během mé nepřítomnosti stalo něco strašného. Dvě ženy ubily Marusju skoro k smrti; a ono krásné děvče, které jsem fotografovala, bylo tak hrozně zřízeno, že je podnes pokryto krevními podlitinami. Ženy se pohádaly s Marusjou a s hezkým děvčetem za to, že bylo stále veselé. Za hluku strojů v dílně nebylo vůbec slyšet, co se děje. Teprve jedno z děvčat, které náhodou přišlo do ložnice, slyšelo stenání a ujalo se dívky, která by byla málem bývala ubita k smrti. Věc byla vyšetřena a obě vinice se dostaly do Taganky do samovazby. V důsledku toho byla zavedena stálá noční stráž v ložnicích děvčat.

Zdálo se mi, že je to vlastně krok nazpět. Muži dokázali, že si zaslouží samosprávu, zatím co ženy potřebovaly, aby

u nich stála noční stráž. Jeden zkušený úředník ve věznici mi řekl:

„Dejte mi raději deset mužů než jedinou ženu. Je daleko snazší probuditi zájem mužů o kolektivní práci. Ale v koloních vězňů, kde pracují ženy s muži, se tento problém cítuje daleko méně, než tam, kde jsou samy.“

Viděla jsem ženskou věznici v Permu, jak v koželužnách spolupracují muži zcela kamarádsky se ženami. Mluví s nimi, pracují s nimi, snaží se předstihnouti je svou obratností a bojí se, aby se nezdály směšné. Otázala jsem se, jak se tato spolupráce osvědčuje.

„Velice dobře.“

„A což, když mezi nimi dojde k intimním vztahům?“

„Pokud to neruší práci a společný život, nemáme nic proti tomu.“

Zdálo se mi nepravděpodobným, že by poměr mezi oběma pohlavími byl tak harmonický.

„Nesmíte zapomenouti, že vězňové smějí přijímati návštěvy. Pokud dodržují pracovní dobu a pravidla kolony, těší se naprosté svobodě. Naprosto nejsou odříznuti od života. A pak, přikládáte sexuální otázce příliš mnoho důležitosti.“

Přesvědčila jsem se však, že tento problém přece jen není vyřešen. Nejlépe je tomu ještě v Ukrajině, kde vůbec neexistují uzavřené ženské věznice. Muži a ženy tam pracují promiskuitně, prožívají společný volný čas a procházejí se spolu na vězeňském dvoře. Zdá se mi, že tam dospěli nejbližší k vyřešení obtížné sexuální vězeňské otázky.

dopisy

Celibát do omrzení

Vážený pane redaktore Peroutko!

Dovolte mi, abych ještě navázala na toto už nechutné téma a přičinila několik poznámek k věci, k níž, domnívám se, mohu mluvit jako představená úřadu, kde jsou zaměstnány výlučně ženy, neboť training pro sociální péči, t. j. absolutorium vyšší školy sociální péče, vykazují dosud jen děvčata.

Před řadou desetiletí, když se ženy domáhaly přístupu do středních škol, na vysoké učení a do škol odborných, ujali se jejich věci nejlepší mužové, skutečná duchovní elita národa, universitní profesori, teoretikové i praktikové, literáti a redaktori, politikové a intelektuálové a hle, dílo se povedlo. Tito mužové pochopili varovné upozornění Boženy Němcové, že nevědomost a zaostalost ženy je onou Nemesí, která se mstivě věší muži na paty a ohromuje jeho možnost vyrůst nad průměr. Ženy samy pak měly tolik uznáníhodné ctivosti, aby se vzděláním povznesly nad onen běžný ženský typ, který nebožtíku Nietzschemu dal podnět k rozhorlenému výroku: Moudrým zdál se mi tento muž a zralým pro smysl země, ale když jsem uviděl jeho ženu, zdála se mi země přibytkem bláznů.

Tělesné pozůstatky oné generace průkopníků ženského vzdělání a v důsledku toho i výdělečného povolání ještě ani nezetlely, když jejich snahy a výsledky byly potlačeny představiteli nových generací, kteří volají: mužům více místa na slunci. Do této fronty radí se všichni, kterým ženy překážejí, černé sotně rodu mužského i ženského; neboť proti výdělečnému zaměstnání žen nemluví jen muži, ale také ženy. Jsou to především téměř všechny ženy, které jsou ve své domácnosti a nemají samy výdělečného zaměstnání, potom matky dorostlých synů a konečně i svobodné úřednice a učitelky, které mluví proti vdaným a nejsou si vědomy toho, že

vyloučení provdaných je jen počátkem nového kursu, který má potlačit výdělečné zaměstnání žen ve všech vyšších kategoriích služby a práce vůbec.

Byla jsem jednou v komisi pro povyšování úředníků, a v návrhu, který předložilo personální úřední oddělení, nebyla ani jedna žena, která podle pořadí v nižší kategorii měla nárok být povýšena. Na můj dotaz, proč úřednice X. Y. není navržena k povýšení, zda není snad dobře kvalifikována, bylo mi sděleno předsedou, že kvalifikačně není proti ní námitek, ale že je to provdaná paní a že toho nepotřebuje. Za ni byl navržen svobodný úředník, o němž jeho kolegové říkali, že prohlašuje, že nikdy se ženit nebude. Druhá úřednice, která byla svobodná, rovněž nebyla k povýšení navržena. Na můj dotaz proč, bylo řečeno: to je svobodná dáma, přijmy nižší stupnice jí zcela dobře stačí k slušnému životu.

Znám celou řadu vysokých úředníků s padesáti a sedmdesáti tisíci ročních příjmů, kteří zůstali svobodni, a nikomu ani nenapadne, aby se nad tím pozastavil a řekl, že by jim k slušnému životu stačila polovina. To se považuje za soukromou věc. Ale do otázky provdaných žen, zůstavších ve výdělečném povolání, mluví každý.

Měla jsem úřednice svého úřadu k tomu, aby se vdaly, neboť v povolání, jakým je sociální péče, je nade všechno třeba dobrých nervů a harmonické osobnosti k výkonu služby, tak citlivé na každé ostřejší slovo. K nám přinášejí lidé všechnu svou hořkost a předrážděnost, a každé povýšení hlasu — třeba jen o půl tónu — vyvolává nebezpečné zvlnění atmosféry. Bylo mi líto všech těch mladých děvčat, která přicházejí do této bezútěšné práce, a přála jsem jim, aby aspoň ve svém osobním životě byly šťastny a měly někde místo, kde by mohly načerpat nových sil a odvahy ke své práci. A tím je pro každou ženu, normálně založenou, vlastní domácnost s mužem. Buďme rádi, že jsme se k tomu poznání dostali.

Jedna z úřednic takto provdaných vzala si inženýra, složivšího právě zkoušky. Byla čekatelkou, a když byla konečně zařazena, přišly platové srážky a její plat zůstal na výši platu čekatelského. Její muž po dlouhé a svízelné cestě byl přijat do státní správy a když byl jmenován, byla mu s platu stržena polovina jednak na srážky z titulu dvojího zaměstnání, jednak na taxu za povýšení, kterou bude platit celý rok, ačkoli povýšen nebyl. Tak ti dva mají nyní z titulu dvojího zaměstnání a za skutečně vykonanou dvojí práci tolik, kolik by měla mít ona sama podle normálního zařazení. Nemají ti lidé právo, aby cítili opravdu hořkost?

Morální podstata věci vysvitne ještě ostřeji, máme-li na mysli společný život pracovníků obou pohlaví v uzavřených ústavách. Dělalí jsme nedávno úpravu poměrů ve velkém ústavě a řešili jsme při tom otázku, má-li se služebným a nižším kategoriím opatrovnic dovolit, aby se provdaly. Když se otázka se všech stran prodebatovala a osvětlila, bylo jisto, že je pro ústav nejlépe nebránit tomuto přirozenému vývoji věcí, chceme-li předejít nenormálnostem nebo komplikacím uvnitř ústavu, kterým nezabrání sebe přísnější předpisy. Vyšší standard vzdělání a spolužití s mužem ve vlastní do-

mácnosti podle mého názoru činí ženské pracovnice resistantnějšími ve styku s mužskými kolegy, dává jim větší svědomitost v práci a také potřebný klid.

Dnešní dobu označujeme za údobí, ve kterém nosnost ideí o poslání vyšší demokracie prodělává zatěžkáckou zkoušku. Jsme si vědomy toho, že naše věc patří do rozsahu této zkoušky a že s námi stojí opět jako tehdy, před několika desetiletími, jen ona část národa, která tvoří její nejlepší muže a ženy. Doufejme, že jako tenkrát, zvítězí kvalita nad kvantitou.

Četla jsem před lety dopis, který pan doktor Engliš napsal kterémsi poslankyni v době, kdy jeho choť byla těžce nemocna. A přála bych každé ženě, aby o ní psal její muž s takovou láskou a uznáním, jako učinil pak doktor Engliš. Ale snad měl pan doktor vždycky tolik příjmu, aby jeho rodinný život nebyl ohrožen nedostatkem. Kdyby se však promítl do situace, že by dnes byl absolvovaným právníkem s vojnou, že by mu bylo dvacet šest let, že by měl vyhlídku na skrovnou skývu chleba jen pro sebe a přece někde čekala žena, která prahne po tom, aby ji uvedl do své domácnosti, a které léta utíkají stejně jako jemu, snad by hledal pro státní deficit jinou remeduru, nežli propuštění vdaných zaměstnanek.

Slyšela jsem o věci mluvit také jiného finančního ministra, který nám dokazoval, že on se také kdysi oženil s učitelkou, která musila opustit své místo, že se raději uskrovnili, aby mohli založit rodinu a ostatní dnes že to mají udělat také tak. Ale pane bože, před dvaceti lety se žilo jinak, byly jiné poměry, a dnes sám uznává i tento ministr, že jeho syn, který studuje medicínu, bude teprve někdy kolem třiceti let hotovým člověkem a schopným se oženit. Ten se ovšem bude moci oženit, protože může spoléhat na tatínka. A což ti ostatní? Co mladí doktoři s prázdnými rukama a bez tatínka, jen s chudou nevěstou? Ti ať se nežení, když na to nemají. Až jim bude padesát a budou na to mít, tak už se oženit nebudou chtít. Nebude to také mít smyslu.

Proto považuji otázku provdaných výdělečně činných žen za otázku mladých. Šestistovkoví kancelářští pomocníci, kteří nemají deset let vyhlídku na postup, mohou se oženit jen tenkrát, když si vezmou zase takovou šestistovkovou kancelářskou myš, jako jsou sami. Dvanáct je víc nežli šest, s tím už nejhorší dobu přebudou. Nakonec všichni ti mládenci, kteří dnes nejvíce křičí, sami si berou děvčata jen zaměstnaná. Jinak to ani nejde.

Slyšíme-li, že mládež národně demokratická se usnesla žádat propuštění žen z veřejné služby vůbec, vdaných i svobodných, pak je to jen příznačno pro zastaralého ducha této strany, kterého nezmladí ani sebe radikálnější mládež.

Kdyby se tomuto volání mělo vyhovět, vrátili bychom se padesát let zpět tam, kde začínali oni podivuhodní otcové průkopníci myšlenky hospodářského osvobození ženy. Abychom tomuto smutnému návratu zabránili, o to se my všichni, jimž věc demokracie je drahá, podle svých skromných sil horlivě snažíme. Doufejme, že se ubráníme.

Božena Kubičková,

představená městské sociální poradny.

Virtuoska na housle Ervina Brokešová

přijímá nadané žáky - Praha XII, Kolínská 4 - Tel. 535-66

F. BAUM, Praha XII, Španělská 10, telefon 315-72,
vyučuje němčině, franštině, moderní a světové literatuře. Připravuje ke všem zkouškám. **Zvláštní konverzační kroužky pro pokročilé o 4-6 účastníků (5 Kč za 1 hodinu)**

DOM

DOPISNÍ PAPIR

DENNÍ POTŘEBY

100 listů normalisované velikosti 210×297 mm • 100 obálek 105×215 mm s vložkou z hedvábného papíru • Zvláště levný, přesto však jemný a reprezentační dopisní papír • Ve velmi vkusné krabici za Kč 38.—

KAREL KELLNER, PRAHA • VÁCLAVSKÉ N. 61 • DLOUHÁ TR. 17